

Program Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego na lata 2018-2020

**Departament Infrastruktury Społecznej
Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego**

Opracowanie jest efektem prac powołanego Uchwałą nr 208/2887/17 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 29 sierpnia 2017 roku, Zespołu ds. opracowania Programu Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego na lata 2018-2020, w składzie:

- 1) Romuald Gawlik – Wicemarszałek Województwa Lubuskiego – Przewodniczący Zespołu,
- 2) Łukasz Porycki – Dyrektor Departamentu Infrastruktury Społecznej UMWL w Zielonej Górze,
- 3) Kamila Domagalska – Zastępca Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- 4) Leszek Kania – Dyrektor Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, przedstawiciel Stowarzyszenia Muzealników Polskich,
- 5) Barbara Literska – Profesor Uniwersytetu Zielonogórskiego, Dziekan Wydziału Artystycznego,
- 6) Radosław Czarkowski - Profesor Uniwersytetu Zielonogórskiego, Dyrektor Instytutu Sztuk Wizualnych na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Zielonogórskiego,
- 7) Bogdan Idzikowski - Profesor Uniwersytetu Zielonogórskiego, Kierownik Zakładu Animacji Kultury i Andragogiki na Wydziale Pedagogiki, Psychologii i Socjologii UZ,
- 8) Żaneta Cierach – II Zastępca Dyrektora Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze,
- 9) Tomasz Siemiński – Dyrektor Regionalnego Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze,
- 10) Magdalena Balak-Hryńkiewicz – Zastępca Dyrektora Biura Rozwoju Regionu UMWL w Zielonej Górze,
- 11) Marzena Wysocka – Zastępca Dyrektora Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp.,
- 12) Jan Szachowicz – Członek Rady Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli,
- 13) Anna Komar – Kierownik Wydziału Kultury Departamentu Infrastruktury Społecznej UMWL w Zielonej Górze

Spis treści.....	3
1. Wprowadzenie.....	5
2. Program rozwoju kultury w kontekście dokumentów strategicznych.....	7
3. Metodyka badań stanu i działalności kulturalnej w województwie lubuskim.....	13
3.1. Cel i założenia procesu badawczego, zastosowane metody, obszar diagnozy i organizacja badań.....	13
3.2. Konceptje kultury jako punkt wyjścia diagnozy.....	15
3.3. Badania w kulturze – diagnoza instytucji UZ.....	17
4. Instytucje kultury w województwie lubuskim – analiza statystyczna.....	19
4.1. Biblioteki.....	19
4.2. Centra, domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice.....	19
4.3. Działalność sceniczna.....	20
4.4. Działalność wystawiennicza.....	21
4.5. Kina.....	22
4.6. Muzea.....	22
4.7. E-usługi	26
4.7.1. Nowoczesne e-usługi Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze.....	26
4.7.2. Budowa zintegrowanego systemu e-usług dla Lubuszan w ramach portalu e-kultura Regionalnego Centrum Animacji Kultury.....	27
4.7.3. Rozbudowa usług elektronicznych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Z. Herberta w Gorzowie Wlkp.....	27
4.8. Środowiska twórcze.....	27
5. Analiza SWOT sfery kultury w województwie lubuskim.....	27
5.1. Mocne strony.....	27
5.2. Słabe strony.....	29
5.3. Szanse.....	30
5.4. Zagrożenia.....	31
6. Cele i kierunki działań na rzecz ich realizacji.....	31
6.1. Wzmocnienie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego oraz ich promocji.....	32
6.2. Przystosowanie infrastruktury bibliotek do zachodzących zmian technologicznych, wspierających innowacyjne formy uczestnictwa w kulturze i dostępie do informacji.....	38
6.3. Wspieranie edukacji artystycznej w różnych formach	45

6.4. Projekty strategiczne dla Województwa Lubuskiego w obszarze kultury.....	49
6.4.1. Rozbudowa i modernizacja Muzeum Ziemi Lubuskiej.....	51
6.4.2. Przebudowa i remont budynku willowego Regionalnego Centrum Animacji Kultury.....	52
6.4.3. Rozbudowa i nadbudowa budynku Regionalnego Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze wraz z restauracją zabytkowego parku.....	52
6.4.4. Inwestycje w teatry.....	52
6.4.5. Rozbudowa i modernizacja Filharmonii Zielonogórskiej.....	53
6.4.6. Kompleksowy remont, konserwacja i renowacja zabytków oraz modernizacja wystaw stałych w Zagrodzie Młyńskiej w Bogdańcu.....	53
7. Działania na rzecz infrastruktury oraz oferty kulturalnej województwa lubuskiego.....	54
7. 1. Centrum Archeologiczne” w Wicinie.....	54
7.2. Renowacja średniowiecznych murów obronnych (z zagospodarowaniem terenów przyległych) oraz utworzenie muzeum w Strzelcach Krajeńskich.....	55
7.3. Lokalny szlak śladami kultury narodowo- sakralnej.....	55
7.4. Rozbudowa Muzeum Woldenberczyków w Dobiegniewie.....	56
8. Aktywność kulturalna samorządowych instytucji kultury w zakresie współpracy zagranicznej.....	56
9. Formy i środki finansowe służące realizacji celów strategicznych.....	59
10. Wdrażanie i monitoring.....	61

1. Wprowadzenie

Przedstawiając Program Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego należy nawiązać do zasad tworzenia samego programu, który jest dokumentem o charakterze wdrożeniowym, służącym wykonywaniu ogólnych celów określonych w strategii rozwoju województwa. Programy przekładają cele na konkretne zadania wskazując sposób ich realizacji, są tym samym dokumentami planistycznymi o charakterze operacyjno-wdrożeniowym.

Aby lepiej zrozumieć zastaną rzeczywistość należy sięgnąć po diagnozę, w oparciu o którą powstać mają rozwiązania eliminujące sytuacje problemowe. Badania diagnostyczne są niezwykle istotnym aspektem każdego działania w kulturze.

Z uwagi na fakt, iż ostatnim dokumentem, który zawierał diagnozę oraz określał kierunki działań w obszarze kultury województwa lubuskiego, była „Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego” z 2004 r., zaistniała konieczność opracowania dokumentu, który prezentowałby aktualną diagnozę wojewódzkiej kultury oraz cele i priorytety jej rozwoju. Celem Programu Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego na lata 2018-2020 jest wytyczenie kierunków polityki kulturalnej w województwie lubuskim oraz przedstawienie rekomendowanych działań dla rozwoju kultury w regionie na lata 2018-2020. Zmierzając do realizacji założeń Zarząd Województwa Lubuskiego Uchwałą nr 208/2887/17 z dnia 29 sierpnia 2017 r. powołał Zespół ds. opracowania Programu Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego na lata 2018-2020, w którego gestii pozostaje opracowanie dokumentu zawierającego diagnozę, wytyczenie kierunków polityki kulturalnej w województwie lubuskim oraz rekomendacje działań dla rozwoju kultury w regionie. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele instytucji kultury, uniwersyteckiego środowiska naukowego, eksperci Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Departamentu Rozwoju Regionu UMWL.

Program rozwoju kultury to z założenia dokument wychodzący daleko w przyszłość, nacechowany raczej oczekiwaniami wobec obecnej sytuacji kultury w regionie. Zawarte w nim wskazówki i wyznaczone cele dążą do wprowadzenia tak dalece idących zmian, aby kultura odgrywała większą rolę w życiu i rozwoju województwa lubuskiego niż w chwili obecnej.

By móc opisać zmiany, takie których oczekuje społeczeństwo należy przeanalizować zastaną sytuację. Należy tu wskazać na kilka istotnych założeń dotyczących procesów diagnostycznych.

Najważniejszym z nich jest przyjęcie, iż diagnozowanie nie jest procesem zachodzącym „na zewnątrz” kultury, ale jest jej integralnym elementem – współtworzy ją. Mówiąc inaczej, diagnozowanie rozumieć należy jako taki rodzaj badania, w wypadku którego zawsze uczestniczymy w jakiejś zbiorowości i zarazem przekształcamy relacje łączące jej uczestników. Zbiorowość tę określamy zdecydowanie szerzej, niż przyjęło się to robić w tradycyjnych badaniach kultury czy w myśleniu potocznym, a więc nie tylko jako zbiorowość ludzką (grupową, etniczną, religijną, narodową itp.).

W skład tak rozumianej zbiorowości, wchodzi nie tylko konkretni ludzie, ale też instytucje, miejsca, technologie, przedmioty, wytworzone przez nas obrazy i teksty. To z kolei oznacza, że nawet badacz realizując swoje poznawcze zamiary, staje się częścią tego, co poddaje analizie i interpretacji. Tak więc, to co było traktowane jako „przedmiot” badań, przeobraża się w ich współtwórcę - czy to w roli partnera, czy czynnika istotnie wpływającego na ich przebieg.

Procesy związane z diagnozowaniem w kulturze, niejednokrotnie umiejscawiają tzw. badacza, czy analizatora w taki sposób, aby mógł stać się jednocześnie, jak każdy, współuczestnikiem relacji, które stara się zrozumieć, a nie ich zdystansowanym obserwatorem. Intencją takiego sposobu diagnozowania jest wyraźne zaznaczenie, jak jego działania wpływają na kulturę. Diagnoza w kulturze jest więc procesem poznawczym (jej celem jest współtworzenie znaczeń i wiedzy, dowiadywanie się, uczenie się od siebie nawzajem), ale również więziotwórczym. Efektem diagnozy jest rozumienie kultury określonej zbiorowości, ale także prowokowanie powstawania w jej obrębie relacji, dawanie pretekstów do wzajemnego rozpoznawania się przez tworzących ją uczestników i identyfikowania przez nich uwarunkowań wspólnego życia.

Jest to szczególnie ważne, aby wyjaśnić, dlaczego diagnoza w kulturze jest potrzebna. Ma ona służyć nie tylko prowadzeniu efektywnej polityki kulturalnej, czy działań edukacyjnych wzmacniających pożądane kompetencje członków określonej zbiorowości. Diagnoza w kulturze ma również na celu budowanie przez zbiorowość samej siebie, eliminowanie tego, co hamuje proces rozwoju, identyfikowanie możliwości pozostających do dyspozycji owej zbiorowości i korzystanie z nich. Nie stanowi więc ona jedynie formy wytwarzania wyspecjalizowanej wiedzy eksperckiej. Sam proces diagnozowania ma na celu nie tylko dostarczanie przez naukowców wiedzy innym, ale również rozpoznawanie i rozumienie tego, co nas łączy i dzieli.

Diagnoza jest podstawą i myślą przewodnią dla zrozumienia kultury, w której żyjemy i działamy, zwłaszcza dla tych, którzy ją mniej lub bardziej profesjonalnie tworzą.

Kultura jako część życia społecznego podlega tym samym, niekiedy przeciwnym globalnym procesom i różnorodnym interesom, będącym poza zasięgiem lokalnym. Rozwiązania, które sprawdzają się na polu lokalnym nie zastąpią reformy na poziomie krajowym - choć mogą stać się wzorem i inspiracją dla innych miast.

Kultura może w znaczący sposób wpłynąć na jakość życia obywateli w wymiarze intelektualnym i materialnym, społecznym i ekonomicznym. Jest także narzędziem tworzenia społecznych więzi i zakorzenienia. To wszystko przekłada się na zwiększanie kapitału społecznego, intelektualnego i kreatywnego społeczności, a zatem wzrost jej konkurencyjności w globalizującym się świecie.

Działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Jej celem jest więc tworzenie dóbr kultury, ponadto dbałość o to, aby znalazły one odbiorcę i szczególny nadzór nad dobrami kultury, stanowiącymi szczególną wartość dla współczesności i przyszłości. Dbanie o wszystkie fazy działalności dadzą pożądany efekt stworzenia ścieżki rozwoju dla sztuki w szeroko pojętym zakresie.

Kultura ma swoje korzenie, opiera się na silnej podstawie i zawsze zmierza w jakimś określonym kierunku. To jakiego kształtu nabierają formy ekspresji wyrażane w różnych jej dziedzinach zależy od środowiska z jakiego się wywodzi, od osób, które wchodzi w interakcje kulturowe, od wpływów wzajemnych w zależności od usytuowania w regionie.

Odnieść to można do przykładu strojów ludowych, naleciałości językowych, sposobu dekorowania domów i obejść bądź zwyczajów świątecznych. Świadczy to o potrzebie zachowania regionalnej odrębności kulturowej oraz głębokiej identyfikacji z nią.

Program rozwoju kultury jest swoistym drogowskazem dla działań o znaczeniu kulturowym, ukierunkowującym politykę kulturalną na realizację oczekiwanych i pożądanych przez społeczeństwo przedsięwzięć. Rezultatem wsłuchania się w głos obywateli może być znaczny wzrost zainteresowania działalnością kulturową, chęć uczestnictwa nie tylko w finalnym przedsięwzięciu, ale również zaistnienia w procesie współtworzenia.

2. Program rozwoju kultury w kontekście dokumentów strategicznych

System zarządzania rozwojem kraju opiera się na dokumentach strategicznych szczebla krajowego, ponadregionalnego, regionalnego i lokalnego. Dokumenty poszczególnych szczebli muszą być ze sobą spójne. W systemie tym na szczeblu krajowym, zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju funkcjonuje długookresowa i średniookresowa strategia rozwoju kraju oraz 9 zintegrowanych strategii sektorowych, w tym odnosząca się do kultury Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” jest dokumentem rządu RP o charakterze długookresowej strategii, przyjętym przez Radę Ministrów w lutym 2013 r., który określa główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno - gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. W wizji dokumentu określono rolę państwa w różnych obszarach, w tym wymieniając szeroko

pojmowaną kulturę, jako „selektywnie aktywną”, tam gdzie konieczne jest wsparcie ze strony państwa, bez blokowania inicjatyw i samodzielności działań obywateli.

Odniesienia do obszaru kultury zawarte zostały w Celu 11. „Wzrost społecznego kapitału”. Zaprojektowano m.in. następujące, kierunki interwencji: 1. Zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym społeczeństwa poprzez stałe poszerzanie dostępności do zasobów kultury i kształcenie nawyków kulturowych, 2. Modernizacja infrastruktury oraz rozszerzenie ról społecznych instytucji kultury, w tym bibliotek i ośrodków kultury, 3. Uproszczenie mechanizmów zrzeszania się ludzi poprzez ograniczenie procedur i obciążeń dla stowarzyszeń, fundacji i inicjatyw obywatelskich, 4. Promocja partycypacji społecznej i obywatelskiej poprzez docenianie ludzi zaangażowanych w działalność społeczną oraz wprowadzanie nowych technologii.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) to najważniejszy dokument wskazujący kierunki rozwoju Polski w perspektywie średniookresowej. Wiodącą zasadą jest tu zrównoważony rozwój całego kraju w wymiarze gospodarczym, społecznym, środowiskowym i terytorialnym. SOR zastąpił średniookresową Strategię Rozwoju Kraju 2020 z września 2012 r. W SOR skoncentrowano się na trzech celach szczegółowych: I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną, II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, III. Skuteczne państwo

i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.

Wpływ na osiąganie celów strategii mają określone w ramach SOR obszary. Jednym z nich jest kapitał ludzki i społeczny. Aby go wzmocnić konieczne jest poczynienie inwestycji w ochronę dziedzictwa, rozwój i modernizację infrastruktury kultury oraz edukację kulturalną - kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji przyczynia się do rozwijania kultury i innowacyjności, oraz wpływa na wzrost konkurencyjności. Dzięki tym kompetencjom i uczestnictwu w kulturze społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancyjność.

Zakres działań do roku 2020 zawiera w planie wzmocnienie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu oraz wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych. Wśród działań do roku 2030 wskazano przede wszystkim ochronę i promocję dziedzictwa narodowego, wzmocnienie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), oraz likwidacji „białych plam” w dostępie do kultury.

W ramach SOR zdefiniowano także projekty strategiczne w obszarze kultury, tj.:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego,
- Program Klub – wspierający działalność klubów sportowych,

- Rozwój czytelnictwa,
- Kultura obywatelska – projekt obejmuje szereg inicjatyw, których celem jest wzmacnianie postaw obywatelskich,
- Niepodległa 2018 - program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. Rocznicy odzyskania niepodległości Polski,
- Dziedzictwo buduje wspólnotę – utworzenie sieci muzeów historycznych,
- Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota – wdrożenie instrumentów wsparcia finansowego i pozafinansowego dla bibliotek, domów kultury oraz archiwów państwowych,
- Kolekcje – w ramach programu wspierane będą państwowe i samorządowe instytucje kultury, oraz inne organizacje, w działaniach polegających na tworzeniu i rozwijaniu narodowych i regionalnych kolekcji sztuki współczesnej czy kolekcji muzealnych, a także w działaniach na rzecz powstawania nowych dzieł muzycznych, ich prawykonania, popularyzacji i udostępniania w przestrzeni publicznej.

Przyjęta przez rząd w lipcu 2010 r. istotna dla polityki rozwoju regionalnego **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR)**, tematykę kultury ujmuje w dwóch celach. W celu I dotyczącym wzrostu konkurencyjności regionów mowa jest o rozwijaniu potencjałów największych miast i otaczających je gmin oraz tworzeniu warunków do korzystania z tego rozwoju przez pozostałe obszary. Kultura odgrywa ważną rolę w ramach budowania kapitału społecznego, posiadającego istotne znaczenie w budowaniu konkurencyjności danego obszaru.

Cel II. dotyczy niwelowania różnic w rozwoju poszczególnych obszarów kraju. Chodzi szczególnie o obszary wiejskie gdzie mieszkańcy mają najniższy poziom dostępu do dóbr kultury i usług oraz miasta, które tracą dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze. W ramach tego celu chodzi o zwiększenie możliwości uczestnictwa w kulturze na obszarach o niższym dostępie do usług publicznych.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (SRKS) przyjęta przez rząd w marcu 2013 r. jest jedną z dziewięciu strategii rozwoju, przyczyniających się do realizacji celów określonych w długookresowej i średniookresowej strategii rozwoju kraju, opierającą się na przekonaniu, iż kapitał społeczny jest ważnym czynnikiem rozwoju kraju, wymagającym wzmocnienia.

Cel szczegółowy 4 dotyczy stricte działań leżących w obszarze kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Priorytety i kierunki działania mają przyczyniać się do wzmacniania roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Potencjał kulturowy i kreatywny jest widziany jako szansa rozwojowa dla całego społeczeństwa. Równie ważny jest cel szczegółowy 2, ponieważ odpowiada na wyzwania związane z budową społeczeństwa obywatelskiego i rozwijanie mechanizmów partycypacji społecznej. Uwzględnione w nim zostały kierunki działań dotyczące m.in. ekonomii społecznej, partnerstwa

publiczno-społecznego, nowych narzędzi partycypacji, a także wolontariatu: w wymiarze indywidualnym i wpisanym w strategię społeczną firm (społeczna odpowiedzialność biznesu). Natomiast w celu szczegółowym

3 kierunki działania zostały wypracowane w kontekście zmian społecznych i kulturowych, jakie przynoszą nowe media i społeczeństwo sieci. Wyzwaniem, do którego odnoszą się proponowane narzędzia jest wykluczenie cyfrowe części obywateli i brak możliwości korzystania przez nich z zasobów kultury.

Zmierzając w kierunku zapewnienia zgodności SRKS z SOR podjęto w roku 2017 r. proces aktualizacji tej strategii. Zgodnie ze stanem prac w II półroczu 2017 r. pełna nazwa nowej SRKS, miałaby brzmieć **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność)**. A zaktualizowana Strategia koncentrowałaby się na następujących 3 obszarach: 1. Wsparcie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich, 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (SRWL 2020), przyjęta uchwałą Sejmiku w listopadzie 2012 r. stanowi najważniejszy dokument samorządu województwa, określa wyraźnie kierunki rozwoju regionalnego i wskazuje obszary szczególnej interwencji. Zawiera diagnozę stanu regionu, stojące przed nim wyzwania rozwojowe i aspiracje jego mieszkańców. Strategia ta jest planem postępowania władz regionalnych w procesie zarządzania województwem jak również w inicjowaniu oraz rozwijaniu mechanizmów współpracy pomiędzy samorządem terytorialnym, sferą biznesową i mieszkańcami województwa.

W SRWL 2020 rozwój zaplanowano w czterech celach strategicznych, pomiędzy którymi przenikają się zagadnienia związane z kulturą.

W odniesieniu do rozwoju kultury istotna jest realizacja celu strategicznego „Społeczna i terytorialna spójność regionu” Cel 3.3 Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej. Wzrost zróżnicowanej oferty kulturalnej oraz liczby atrakcyjnych wydarzeń w tej dziedzinie przełoży się nie tylko na podniesienie jakości życia mieszkańców, ale ma także wpływ na turystyczną atrakcyjność regionu. Bogata oferta kulturalna i sportowa jest elementem wizerunku województwa jako interesującego miejsca „wartego zachodu”. Istotne jest wspieranie ponadlokalnych przedsięwzięć kulturalnych i promocyjnych realizowanych na terenie miast, gmin i powiatów. Ważne jest zmierzanie w kierunku tworzenia rozbudowy i modernizacji instytucji kultury oraz poprawy ich wyposażenia w niezbędny sprzęt, położenie nacisku na poprawę dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego, także z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych (e- muzea, e- biblioteki itp.) oraz rozszerzenie oferty usług kulturalnych przez odpowiednie instytucje.

Cel strategiczny „Region efektywnie zarządzany”, szczególnie cel 4.3. Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej porusza aspekt poczucia tożsamości regionalnej, co wiąże się nierozdzielnie ze specyfiką tworzonej i przekazywanej pokoleniowo tradycji kulturowej. Poprzez wspieranie działań na rzecz zwiększenia aktywności i partycypacji obywatelskiej w życiu publicznym i społecznym oraz wzmacnianie partnerskiego podejścia do działań na rzecz rozwoju województwa lubuskiego aż po wspieranie inicjatyw na rzecz umacniania więzi regionalnych rodzi się szerokie spektrum głęboko osadzonego potencjału kulturowego. Na tej podstawie kształtuje się tożsamość w rozwoju regionalnym, dążąca do zachowania i przekazywania dziedzictwa kulturowego, powiązana z etosem Małej Ojczyzny stanowiącej o poczuciu wspólnoty wśród mieszkańców regionu. Propagowanie lubuskiego dorobku kulturalnego, naukowego, społecznego i gospodarczego tj. promocja wybitnych Lubuszan i ich dorobku oraz popularyzacja historii Ziemi Lubuskiej i badań naukowych związanych z regionem są znaczące.

Kluczowe we współczesnym świecie znaczenie „małych ojczyzn”, z poczuciem wspólnej tożsamości, tradycyjnych więzi i podzielanych wartości, zostanie pogłębione i uzupełnione o zdolność mieszkańców do partnerskiego współdziałania na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego. Wspierany jest rozwój kapitału kulturowego i kreatywnego, który odgrywa coraz bardziej znaczącą rolę w gospodarce opartej na wiedzy i warunkuje innowacyjność, stanowiącą kluczowy mechanizm zmiany i rozwoju. Dla rozwoju organizacji obywatelskich bardzo duże znaczenie ma większe zaangażowanie się instytucji publicznych. Włączenie do udziału w procesie rozwoju regionu organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, reprezentantów różnorodnych, często nieformalnych grup społecznych, przyczyni się do trwałego budowania tożsamości regionalnej, która z racji uwarunkowań historycznych nie jest tak silna, jak w większości innych polskich województw. Równie ważne dla budowania kapitału społecznego jest pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców. Kształtowanie i wzmacnianie tożsamości regionalnej i propagowanie szeroko pojętego dorobku regionu wymaga, oprócz stworzenia odpowiednich warunków materialnych i organizacyjnych, także wykorzystania szczególnie wybitnych postaci związanych z województwem lubuskim.

Cel operacyjny 4.2. dotyczy wzmocnienia współpracy transgranicznej i międzyregionalnej. Bez wątpienia najważniejszym kierunkiem kontaktów międzynarodowych dla regionu lubuskiego

są w dalszym ciągu landy niemieckie, szczególnie Brandenburgia, ale współpraca międzynarodowa z regionami UE, Europy Środkowo-Wschodniej i z innych części świata (m.in. z Chin) jest kontynuowana i wzmacniana. W zakresie kultury najistotniejszym celem jest tu intensyfikacja współpracy społecznej

z regionami w kraju i za granicą m. in. wspieranie partnerskich kontaktów samorządów terytorialnych, instytucji i organizacji pozarządowych oraz rozwój różnych form współpracy transgranicznej, m.in. w wymiarze gospodarczym, kulturowym, sportowym, edukacyjnym i turystycznym. Istotnym elementem jest prowadzenie działań na rzecz kształtowania świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowania polskości.

Warto zwrócić uwagę na Cel 1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich. Zgodnie

z trendami widocznymi w całej Unii Europejskiej - procesy rozwoju szczególnie intensywnie koncentrują się w głównych ośrodkach miejskich województwa, tj. w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze wraz z ich obszarami funkcjonalnymi. W obu lubuskich stolicach wzmocnieniu ulegają funkcje metropolitalne: administracyjne, gospodarcze, edukacyjne, naukowe i kulturowe. Rozwój funkcji metropolitalnych Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry uzależniony jest również od rozwoju usług publicznych wyższego rzędu. Oferta kulturalna, dostępność do terenów mieszkaniowych wyposażonych w infrastrukturę techniczną, oferta sportowo-rekreacyjna, poziom bezpieczeństwa, rewitalizacja centrów miast i obszarów przemysłowych, stanowią o atrakcyjności tych miast dla mieszkańców, inwestorów i gości, a w konsekwencji o ich rozwoju.

Rozwój mniejszych miast zaplanowano w ramach celu 1.5 Rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, które wspierane są w zakresie rozwoju funkcji gospodarczych, podnoszenia jakości usług publicznych (w tym dostępu do kultury), modernizacji infrastruktury oraz prowadzenia programów rewitalizacji.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego jest elementem krajowego systemu programowania strategicznego uwzględniając cele zapisane w krajowych dokumentów strategicznych. Cele wyznaczone w Strategii wpisują się w cele określone na poziomie krajowym, szczególnie w **Strategii Rozwoju Kraju 2020 i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego** w takim zakresie, w jakim samorząd chce wspólnie realizować wizję rozwoju regionu przy zaangażowaniu środków zarówno krajowych, jak i tych mobilizowanych na szczeblu regionalnym. Spójność celów tworzy podstawę do wyznaczenia wspólnych przedsięwzięć realizowanych m.in. w ramach kontraktu terytorialnego przez stronę rządową i samorządową.

Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego został podpisany 14 listopada 2014 r. Wówczas na liście przedsięwzięć związanych z obszarem kultury wpisano: Termomodernizację państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w województwie lubuskim, ze źródłem finansowania w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020. Przedsięwzięcie jest częścią ogólnokrajowego projektu pn. Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych

placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce. W województwie lubuskim, zgodnie z podpisaną umową o dofinansowanie oraz aneksem, przewidziano do realizacji inwestycje w 9 placówkach szkolnictwa artystycznego.

W ramach renegotjacji KT (aneks nr 2 podpisany 30 maja 2017 r.), na liście przedsięwzięć podstawowych dodane zostało ogólne przedsięwzięcie priorytetowe: *„Wsparcie obszaru kultury w województwie lubuskim poprzez realizację projektów infrastrukturalnych kluczowych dla rozwoju regionu i państwa, służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego”*. W załączniku nr 1 b do Kontraktu Terytorialnego znalazło się 6 rekomendowanych projektów, które dotyczyły tego przedsięwzięcia.

Są to projekty:

- 1) Piastowskie dziedzictwo Świętej Jadwigi Śląskiej w Krośnie Odrzańskim;
- 2) Renowacja średniowiecznych murów obronnych wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych w Strzelcach Krajeńskich;
- 3) Rozbudowa i modernizacja Muzeum Ziemi Lubuskiej;
- 4) Modernizacja Lubuskiego Teatru im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze;
- 5) Kompleksowy remont zespołu poaugustiańskiego w Żaganiu - etap I;
- 6) Dziedzictwo sakralne Dolnej Warty.

Warunkiem realizacji projektów zapisanych w załączniku 1b do KT, było otrzymanie pozytywnej oceny w konkursie o dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.

3. Metodyka badań stanu i działalności kulturalnej w województwie lubuskim

3.1. Cel i założenia procesu badawczego, zastosowane metody, obszar diagnozy i organizacja badań

Zasadniczym celem przygotowywanej diagnozy jest zobrazowanie stanu oraz specyfiki działalności kulturalnej w województwie lubuskim. Diagnoza ma przede wszystkim wskazać jakie zasoby mogą zostać wykorzystane do podejmowania skutecznych działań kulturalnych oraz prowadzenia polityki kulturalnej. Ma także stanowić rzetelne źródło informacji o zasobach materialnych i społecznych, pozwalających na prowadzenie działań z zakresu szeroko rozumianej kultury. Istotne jest określenie zróżnicowanych oczekiwań, percepcji obiektów i działań z zakresu kultury wśród różnych grup badanych (użytkowników oraz osób zarządzających tymi dobrami). W ocenie uwzględnione zostały uwarunkowania ekonomiczne, społeczne, architektoniczne oraz przyrodnicze.

Celem przygotowanego raportu jest diagnoza stanu kultury w regionie (ze szczególnym uwzględnieniem działalności instytucji kultury Województwa Lubuskiego), w czterech obszarach:

- efektywności finansowej i programowej instytucji kultury,

- dostępu do oferty kulturalnej w regionie i uczestnictwa w kulturze,
- innowacji i nowoczesnych technologii w kulturze,
- potencjału kultury dla budowania kapitału społecznego.

W celu przedstawienia najbardziej precyzyjnego obrazu stanu edukacji kulturowej w regionie, zespół badawczy wykorzystał kilka metod i technik badawczych. Wstępnie założono zastosowanie następujących metod:

- desk research (analiza danych zastanych),
- wywiady ilościowe przeprowadzone techniką CAWI,
- indywidualne i grupowe wywiady pogłębione,
- badania ankietowe z zastosowaniem kwestionariuszy ankiet,
- metody heurystyczne,
- metody statystyczno-ekonometryczne oceny wyróżnionych zjawisk.

Obiekty poddane ocenie:

- zasoby: zabytki, biblioteki, kina, muzea, teatry instytucje muzyczne, galerie i salony sztuki,
- wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na terenie województwa lubuskiego,
- działania w obszarze kultury obejmujące: upowszechnianie i promocja kultury, działalność artystyczna, działalność twórcza, społeczny ruch kulturalny,
- odbiorcy: segmentacja użytkowników kultury i określenie potrzeb i oczekiwań użytkowników kultury.

Pozwoli to w konsekwencji wykazać stan i specyfikę zasobów i działań w zakresie dóbr kultury i będzie stanowiło podstawę programu rozwoju z obszarem szeroko rozumianej kultury na szczeblu wojewódzkim.

Wielkość próby nie zależy tylko od liczebności populacji, ale od stopnia jej jednorodności. Im bardziej jednorodna populacja (pod względem wybranych cech), tym próba może być mniejsza. Wielkość próby zależy także od zakresu podmiotowego badań (jednostki, gospodarstwa domowe), zakresu przestrzennego badań (krajowe, regionalne) oraz liczby analizowanych podgrup (tab. 1).

Tabela 1. Typowe wielkości prób badawczych

Lp.	Liczba analizowanych podgrup	Jednostki lub gospodarstwa domowe	Instytucje
		Badania	

		Krajowe	Regionalne lub specjalne	Krajowe	Regionalne lub specjalne
1.	Niewiele (0-9)	1000 – 1500	200 – 500	200 – 500	50 – 200
2.	Przeciętnie (10-30)	1500 – 2500	500 – 1000	500 – 1000	200 – 500
3.	Wiele (pow. 30)	2500 +	1000 +	1000 +	500 +

Źródło: J. Bazarnik, T. Grabiński, E. Kąciak, S. Mynarski, A. Sagan, *Badania marketingowe. Metody i oprogramowanie komputerowe*, Wyd. Fogra, Warszawa-Kraków 1992, s. 16.

W przypadku sektora kultury próba do badań została dobrana w sposób losowy z wykorzystaniem metody doboru warstwowego ze względu na profil działalności. Natomiast biorąc pod uwagę ludność województwa lubuskiego próbę do badań dobrano ze względu na przedział wiekowy (tab. 2). Minimalną liczebność próby do badań ustalono na poziomie 369 osób.

Tabela 2. Struktura ludności według wieku w województwie lubuskim w 2015 roku

Lp.	Ludność według wieku (przedział wiekowy)	Liczba osób	Procent
1.	0-2 lata	28762	2,83
2.	3-6	43816	4,30
3.	7-12	62372	6,13
4.	13-15	28845	2,83
5.	16-18	31763	3,12
6.	19-24	74807	7,35
7.	25-29	74519	7,32
8.	30-34	87847	8,63
9.	35-39	84368	8,29
10.	40-44	72387	7,11
11.	45-49	59146	5,81
12.	50-54	63345	6,22
13.	55-59	79251	7,78
14.	60-64	76488	7,51
15.	65-69	60505	5,94
16.	70-74	27375	2,69
17.	75-79	26160	2,57
18.	80 lat i więcej	36319	3,57
19.	Razem	1018075	100,00

Źródło: Opracowanie na podstawie: *Rocznik statystyczny województwa lubuskiego*, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2016, s. 101.

3.2. Koncepcje kultury jako punkt wyjścia diagnozy

Najbardziej adekwatnym pojęciem kultury, jest takie, które nie utożsamia jej z jakąś specyficzną dziedziną życia społecznego (np. sztuka, nauka, religia, obyczaj) ani też nie lokuje jej w osobnym wymiarze rzeczywistości (np. działania, świadomość, materialność), ale stara się uchwycić „kulturowość” wszystkich tych rzeczy. Kategorię kultury dobrze jest powiązać z takimi koncepcjami zbiorowości,

w których postrzegana jest ona nie jako ustabilizowany stan rzeczy i fragment świata o określonej strukturze i wyraźnych granicach, ale jako dynamiczny proces wiązania – wchodzenia w relacje. Kultura określa w swym pojęciu specyficzny sposób życia pewnej zbiorowości oraz to wszystko, co jest jego wytworem i co go określa. Taka definicja wskazuje, iż wyróżnikiem kultury jest to, jak żyją ludzie (ale też przedmioty, zwierzęta, rośliny, instytucje, technologie, teksty) w pewnej zbiorowości. Uwzględnia ona tym samym wszystko, co składa się na specyficzną egzystencję tych zbiorowości: codzienne i świąteczne praktyki, wytwory działalności, reguły, wartości i znaczenia, wierzenia, wiedza, relacje, w jakie wchodzi itd. Ważne dla rozumienia tej definicji jest również, by dostrzec, iż zbiorowości nie muszą być rozumiane w sposób klasyczny (a więc jako posiadające wspólną tożsamość i poczucie odrębności, trwale społeczności zamieszkujące pewne terytorium). Zbiorowości to przecież nie tylko ludzie i nie tylko grupy terytorialne, mogą składać się z jednostek znacznie oddalonych od siebie i posiadających wspólne miejsca, pod warunkiem jednak, że są ze sobą w jakikolwiek sposób powiązane (przez zależności ekonomiczne, drogi, łącza komunikacyjne, emocje lub poprzez komplementarność działań). Takie rozumienie zbiorowości obrazuje, iż w kategorii tej mieszczą się tradycyjnie rozumiane grupy terytorialne (narody, społeczności lokalne, plemiona), ale jednocześnie przestają być one jedynymi przykładami życia zbiorowego.

To, kim jesteśmy i czym są otaczające nas obiekty oraz zjawiska, a także to, jakie mamy możliwości działania, określają związki i relacje, w jakich funkcjonujemy. Wskazują one jak wartościujemy sprawy i przedmioty np. stara książka to dla kogoś obiekt kolekcjonerski, a dla innej osoby śmieć, decydują o tym kto jest ważny a kto nie, sprawiają, iż niektórzy mają dobrą sytuację materialną a inni nie. Kultura określonej zbiorowości to suma tego rodzaju relacji, odpowiedzialnych za jej istnienie. Definicja ta, opiera się na dwóch tradycjach: z jednej strony są to studia kulturowe, natomiast z drugiej relacyjne koncepcje życia społecznego. Kultura nie jest tu traktowana jako sposób życia pewnej zbiorowości. Oczywiście należy pamiętać o tym, że kultura ma również sprofesjonalizowany kontekst instytucjonalny, w którym się ją tworzy i korzysta z niej. Ważne jest jednak spojrzenie na kulturę, która żyje poza ramami tego kontekstu, gdzie każdy z nas jest jej twórcą i ją praktykuje oraz jej doświadcza. Nie może być inaczej, skoro kultura jest najważniejszym narzędziem adaptacyjnym, jakim dysponuje człowiek, określającym jego gatunkową wyjątkowość, ale też powodującym zróżnicowanie. Bo właśnie w przypadku człowieka kultura ma wyjątkową postać, zapewnia mu dominację i umożliwia tworzenie

niezwykle rozwiniętych form życia zbiorowego. Należy zauważyć, iż nie jest możliwe sformułowanie hierarchii dziedzin kultury czy wytworów, opartej na uniwersalnym, niezmiennym w czasie i przestrzeni kryterium „jakości”. Dzieła sztuki, przedstawienia, przedsięwzięcia podejmowane w różnych dziedzinach nie podlegają możliwości porównania. Na sposoby życia zbiorowego składa się więc zarówno to, co zaliczono już do kanonu, jak i to, co nie spełnia jego kryteriów. Decydująca jest tu dynamika zmiany kulturowej – trudno jest uchwycić granice sektora kultury, ponieważ on sam gwałtownie się przeobraża.

Nowe praktyki kulturowe, które bardzo szybko znajdują się także w polu zainteresowania kultury profesjonalizowanej i zinstytucjonalizowanej, powodują też przekształcenia w jej obrębie. Jeszcze niedawno z wielkim trudem przyjęlibyśmy do wiadomości, że uczestnictwem w kulturze literackiej może być pisanie bloga, a zbiory muzealne można oglądać przy użyciu aplikacji na smartfona. Jeszcze trzydzieści lat temu nie do pomyślenia była, tak dzisiaj rozbudowana, profesjonalna sieć kulturalna, niezwiązana ze strukturami państwa, a z sektorem pozarządowym. Świadczy to o tym, że nie wszystkie działania kulturalne należy lokować tylko w sektorze sprofesjonalizowanej działalności, dając do zrozumienia, że nie tylko do profesjonalnych twórców i animatorów ona należy. Zmierzanie do powiązania uczestnictwa w tzw. życiu kulturalnym oraz profesjonalnej twórczości z innymi obszarami praktyk społecznych ma na celu zerwanie z mitem „osobności”, „samowystarczalności”, ale i wyjątkowości potrzeb zaspokajanych przez sektor kultury.

Procesy zachodzące w kulturze mają znaczący wpływ na relacje tworzące zbiorowości, i co ważne – relacje te nie są bezkonfliktowe. Powstają na skutek ścierania się potrzeb systemów wartości, interesów i znaczeń. Diagnoza w kulturze jest właśnie sposobem na wyłonienie i negocjowanie potrzeb społecznych.

Twórcą kultury jest każdy z nas. Tworzymy ją podczas rozmów, współpracy lub rywalizacji, kiedy śpiewamy i tańczymy, gotujemy, szyjemy, uprawiamy sport i czytamy książki, kiedy idziemy do teatru czy kina i bawimy się podczas lokalnego święta. Ta wielość praktyk tworzących kulturę i ich złożoność pozwala zauważyć, że twórcą jest człowiek, ale działający w pewnym kontekście, posługujący się narzędziami, wchodzący w interakcję nie tylko z podobnymi do siebie osobami, ale też z mediami, przedmiotami, urządzeniami, wiedzą opracowaną w przeszłości, ale też z religią, nauką, przekonaniami ideologicznymi. Ma to istotną konsekwencję - nie można zrozumieć kultury, koncentrując się tylko na tym, co myślą i robią ludzie, ale trzeba też wziąć pod uwagę to, co ponadjednostkowe, systemowe, globalne. Odnosi się to zwłaszcza do współczesnego świata w którym coraz trudniej odróżnić to, co lokalne i ponadlokalne, rodzime i obce. Do świata w którym tworzy się spontanicznie, ale też w sposób zorganizowany dla zysku.

Jeśli kultura to sposób życia określonej społeczności, może ona wnioskować, że kulturę da się dowolnie modyfikować. Dlatego też, zakładając, że zmiana w kulturze jest możliwa, i że jej źródłem

może być sama zbiorowość, to należy zdać sobie sprawę, iż proces ten ogranicza to, jak określona zbiorowość żyje. Każda wspólnota ma swoją historię, stanowi część szerszych form społecznienia (państwa, wspólnot religijnych, sojuszy militarnych i gospodarczych, cywilizacji itd.). Ponieważ jednostki w różnym stopniu uświadamiają sobie specyfikę kultury, w której żyją, to możliwość jej zmiany przez podmiotowe działania jest bardzo zróżnicowana, często zaś silnie ograniczona. Równie istotną rolę odgrywają w tym procesie zjawiska nieplanowane, strukturalne uwarunkowania, strategiczne działania instytucji takich jak państwo, systemy produkcji, media. Wszystkie te aspekty wskazują, że jednostki i zbiorowości mają w swoich rękach ogromną władzę – władzę do określania swojego sposobu życia, ale też, iż władza ta jest warunkowa, zaś jej uruchamianie wymaga zrozumienia procesów tworzących kulturę i jej lokalne realizacje. Założenie to jest o tyle istotne, że wskazuje, jak ogromną rolę odgrywa badanie

w kulturze, w tym jej diagnozowanie. Jak kluczowy dla sposobu życia określonej zbiorowości jest to proces.

3.3. Badania w kulturze – diagnoza instytucji UZ

Kulturę można definiować w szerokim i wąskim znaczeniu. W pierwszym - odnosi się ona często do wysublimowanego działania człowieka i wiąże się ją z pojęciem „ducha”. W takim rozumieniu, bywa ona postrzegana jako zadanie, którego spełnienie jest dopełnieniem ludzkiego bytu, wzbogacająco, powoduje, że człowiek staje się prawdziwie ludzki, w pełni sobą. Natomiast w szerokim znaczeniu, kulturę ujmuje się jako pewną przestrzeń instytucji społecznych, praw i relacji między ludźmi, społeczeństwami, a często - jako całościowe zachowanie i funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie. Wówczas kultury nie sprowadza się jedynie do nauki, sztuki, religii, ale uwzględnia się całokształt ludzkich wytworów i możliwości działania (J. Hańderek, *Pojęcia i definicja kultury*, [w:] „Filozofia kultury”, Kraków 2015, s. 24-25).

Kultura jest źródłem tożsamości jednostek i zbiorowości. Stanowi podstawę poczucia przynależności do wspólnoty. Współcześnie postrzegana jest jako czynnik budowania kapitału społecznego, który sprzyja osiągnięciu spójności społecznej. W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020” stwierdzono, że głównym sposobem koordynacji działań i tworzenia więzi są procesy komunikowania za pośrednictwem mediów. Kompetencje kulturowe stają się kluczowym czynnikiem gwarantującym udaną komunikację”. (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020” 2013 s.28).

Jednocześnie kultura jest coraz częściej postrzegana jako element rozwoju miast i regionów. Oddziałuje ona na ich atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną. Inwestowanie w sektor kultury i powiązany z nim przemysł kreatywny stanowi wkład w uzyskiwanie przewagi konkurencyjnej. Przemysł kreatywny

w znacznym stopniu pokrywa się z przemysłem kultury. Zakłada się, że przemysł kultury dotyczy produkcji dóbr kulturowych, a przemysł kreatywny odpowiada za produkcję dóbr nie kulturowych, ale opartych na kulturze. Kultura, poprzez swoje produkty, staje się nośnikiem kreatywności, a jako katalizator zmian gospodarczych i społecznych stanowi kapitał stymulujący rozwój przemysłu kreatywnego.

Diagnoza stanu działalności kulturalnej i uczestnictwa w kulturze stanowi ważne źródło informacji dla decydentów, narzędzie, które umożliwia podejmowanie strategicznych decyzji dotyczących tej sfery. Stąd konieczność przygotowania jej na różnych poziomach, w tym wojewódzkim.

Przygotowane, przez zespół UZ (stanowiące załącznik nr 1), opracowanie zawiera metodykę badań, omówienie stanu dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego, charakterystykę wybranych instytucji kultury oraz wyniki analizy statystycznej dotyczącej ich ilości i działalności. Ponadto zawiera opinie przedstawicieli kadry zarządzającej instytucjami kultury województwa na temat stanu jednostek oraz rezultaty analizy finansowej. Materiał zawiera również charakterystykę wybranych wydarzeń kulturalnych w regionie, uczestnictwo lubuszan w kulturze, ich opinie dotyczące oferty kulturalnej oraz opis wyników badań w zakresie sponsoringu i mecenatu kultury. Podsumowanie dokumentu stanowi analiza SWOT lubuskiej sfery kultury.

4. Instytucje kultury w województwie lubuskim – analiza statystyczna

4.1. Biblioteki

Biblioteka to zorganizowany zbiór książek i innych materiałów źródłowych. To instytucja usługowa współdziałająca w rozwoju nauki, oświaty, gospodarki i kultury poprzez upowszechnianie dorobku myśli ludzkiej (Wolarski 1998), która gromadzi, przechowuje i udostępnia materiały biblioteczne oraz informuje o materiałach bibliotecznych (swoich i obcych). W województwie lubuskim w 2016 roku działalność prowadziło 253 biblioteki i filie. Odnotowano około trzyprocentowy spadek liczby zarejestrowanych czytelników (w latach 2014-2016). W 2014 roku z oferty bibliotek skorzystało 154 311 osób, w 2015 roku - 152 437 osób, a w 2016 roku - 149 079 osób. Województwo charakteryzuje się wyższym od średniej krajowej wskaźnikiem liczby bibliotek publicznych przypadających na jednego mieszkańca, natomiast, niższym w porównaniu do średniej krajowej wskaźnikiem woluminów księgozbiorów w bibliotekach publicznych. Do wybranych naukowych i publicznych bibliotek w województwie lubuskim należą: Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego, która stanowi integralną część Uniwersytetu Zielonogórskiego i pełni funkcję biblioteki naukowej. Jest ona największą biblioteką

naukową w województwie lubuskim. W regionie funkcjonują dwie wojewódzkie biblioteki publiczne: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze oraz Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Z. Herberta. Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim na lata 2010–2020).

4.2. Centra, domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice

Województwo lubuskie cechuje jeden z najniższych wskaźników liczby centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Według danych GUS, w 2016 r. w regionie funkcjonowało w sumie 81 centrów, domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic. W stosunku do 2014 r. liczba ta wzrosła o 10 podmiotów (tj. o 14%). Omawiane jednostki w 2016 r. zorganizowały 6855 imprez, w których partycypowało 978 780 uczestników. W stosunku do 2014 r., pomimo wzrostu liczby wydarzeń, uwidocznił się jednak istotny spadek osób biorących w nich udział (o 29,3 %). We wzmiankowanym okresie, wzrosła natomiast liczba prowadzonych przez te podmioty grup artystycznych (14,5%) i kół/klubów (37%) oraz zaangażowanych w ich działalność osób. W 2016 r. wśród grup artystycznych najwięcej było tych o charakterze tanecznym, wokalnym i muzyczno–instrumentalnym. Zrzeszały one też największą liczbę członków. Grupy artystyczne najczęściej organizowały wydarzenia kulturalne w postaci prelekcji, spotkań i wykładów, koncertów, seansów filmowych, warsztatów. Według danych GUS, w 2016 r. 81 lubuskich centrów, domów i ośrodków kultury, klubów oraz świetlic użytkowało odrębny budynek, a dalsze 29 funkcjonowało w budynku z innymi instytucjami lub przedsiębiorstwami. Ponad pół setki instytucji (55) dysponowało salą widowiskową, na łączną liczbę miejsc – 10 770. W 2016 r. tylko 49 budynków było pozbawionych barier architektonicznych.

4.3. Działalność sceniczna

Działalność sceniczna w województwie lubuskim była prowadzona przede wszystkim przez instytucje muzyczne i teatry oraz mniejsze organizacje rozrywkowe, w których prezentowano spektakle dramatyczne, muzyczne i estradowe. W województwie lubuskim, w analizowanym okresie, funkcjonowały dwie filharmonie: Filharmonia Zielonogórska oraz Filharmonia Gorzowska. Zespół Filharmonii Zielonogórskiej składa się z ponad siedemdziesięciu muzyków. W jego repertuarze znajdują się dzieła wszystkich epok i stylów muzycznych. Koncertuje z wieloma dyrygentami i różnymi zespołami chóralnymi, rockowymi, ludowymi (polskimi i zagranicznymi). Towarzyszy wybitnym solistom. Rocznie daje 80 – 90 koncertów: symfonicznych, oratoryjnych, operowych, popularnych (w tym edukacyjnych dla dzieci i młodzieży), jak również uświetniających ważne wydarzenia. Filharmonia Zielonogórska jest organizatorem corocznych festiwali: Dni muzyki nad Odrą oraz Festiwalu Smyczkowego „Mistrzowie polskiej wiolinistyki. Filharmonia Gorzowska rozpoczęła działalność w maju 2011 r. Muzycy pochodzą

z Polski, Niemiec, Belgii, Portugalii, Japonii i Chin. Repertuar około czterdziestoosobowego zespołu jest bardzo różnorodny – od baroku po współczesność. Towarzyszy znanym muzykom, organizuje koncerty i projekty edukacyjne (Muzyczne raczkowanie, Filharmonia Juniora, Akademia Muzyki, In touch, koncerty rodzinne, Muzyczne ABC etc.), aktywnie włącza się w przedsięwzięcia kulturalne i społeczne, których organizatorem jest Miasto Gorzów.

W województwie lubuskim prowadzą działalność dwa teatry: Lubuski Teatr w Zielonej Górze oraz Teatr im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp. Zespół artystyczny zielonogórskiej instytucji liczy 28 osób i – dodatkowo – 23 aktorów gościnnych. Teatr dysponuje 2 scenami: dużą [na widowni której mogą zasiąść 382 osoby (292 na parterze, 89 na balkonie)] oraz kameralną (przeznaczoną dla 108 odbiorców kultury). Poza przygotowywaniem i wystawianiem spektakli, instytucja prowadzi działalność edukacyjną – warsztaty teatralne przeznaczone dla różnych grup wiekowych: 10+, 16+, 50+ oraz zajęcia przygotowujące do egzaminów do szkoły teatralnej. W skład zespołu artystycznego Teatru im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp. wchodzi 24 osoby. Teatr dysponuje 4 scenami: dużą (365 miejsc na widowni), małą (o dowolnej konfiguracji widowni, 80 miejsc), kameralną (o dowolnej konfiguracji widowni; 150 miejsc) oraz letnią plenerową (800 miejsc). Poza podstawową działalnością artystyczną, teatr prowadzi działalność edukacyjną, w tym oferuje zajęcia warsztatowe w zakresie: dykcji i emisji głosu, praca nad tekstem, mowy ciała i inne. Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w latach 2014-2016 w lubuskich stałych salach teatralnych odbyło się łącznie 1535 widowisk (przedstawień). Podobnie, według danych GUS, kształtowała się liczba widzów uczestniczących w tych widowiskach teatralnych: 105.184 osób – w 2014 roku, 105.626 – w 2015 roku, a także 93.569 – w 2016 roku (a zatem nastąpił spadek o 11,4% w stosunku do roku 2015) Przedsięwzięcia kulturalno-rozrywkowe były przedstawiane m.in.: w lubuskich amfiteatrach (np.: zielonogórskim, gorzowskim, łagowskim, w Kostrzynie, w Ośnie Lubuskim), a także w hali widowiskowej Centrum Rekreacyjno-Sportowego w Zielonej Górze. Hala ta może pomieścić ok. 5000 widzów.

Warto podkreślić, że w województwie lubuskim od lat funkcjonuje Zielonogórskie Zagłębie Kabaretowe (ZZK) – stowarzyszenie, a jednocześnie środowisko artystyczne, zrzeszające zielonogórskie kabarety. Zielona Góra stała się kolebką wielu grup kabaretowych, które na scenie ogólnopolskiej odniosły sukcesy (m.in. Ciach, Hrabi, Nowaki, Grzegorz Halama Oklaski, Jurki).

Na uwagę zasługują również wszelka działalność związana z folklorem. Lubuski folklor to zespoły, które działają w regionie starające się szkolić i dopracowywać swoje programy, kształcić kadrę i rozwijać programy. W celu usprawnienia funkcjonowania zespołów z inicjatywy lubuskiej powstało Porozumienie Festiwalu Folklorystycznych Polski Zachodniej, zrzeszające zespoły nie tylko z województwa lubuskiego. Porozumienie działa na rzecz większego rozwoju i nadążania

za współczesnymi regułami kierującymi tym środowiskiem w kraju i na świecie.

4.4. Działalność wystawiennicza

Województwo lubuskie cechuje jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby galerii i salonów sztuki w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Działalność wystawiennicza była prowadzona w województwie lubuskim przede wszystkim przez galerie i salony sztuki. Według danych statystycznych GUS działalność wystawienniczą prowadziło w 2014 roku - 6 galerii i salonów sztuki, a w 2015 i 2016 roku – cztery. Z oferty lubuskich galerii i salonów sztuki skorzystało w latach 2014-2016 łącznie 266.153 osób (liczba zwiedzających w 2016 roku w stosunku do 2015 roku zmniejszyła się o 64.755 osób,

tj. o 44% w stosunku do poprzedniego roku). Galerie i salony sztuki dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Do wybranych lubuskich galerii sztuki w województwie lubuskim należy Biuro Wystaw Artystycznych (BWA) w Zielonej Górze - miejska galeria sztuki współczesnej, powstałe w 1965 roku z inicjatywy artystów zrzeszonych w zielonogórskim Okręgu Związku Polskich Artystów Plastyków. W instytucji prezentowane są różne trendy najnowszej polskiej plastyki,

a także realizowane są wykłady, spotkania z artystami, pokazy filmów, promocje książek, prezentacje działań efemerycznych, sprzedaż katalogów innych galerii, warsztaty dla dzieci i młodzieży. Galeria BWA w Gorzowie Wielkopolskim działa w strukturze organizacyjnej Miejskiego Ośrodka Sztuki w Gorzowie Wielkopolskim, którego przedmiotem działania jest upowszechnianie sztuki współczesnej we wszystkich jej aktualnych przejawach, traktowanej jako istotny element kultury i życia społecznego. Galeria prowadzi działalność wystawienniczą prezentując prace artystów polskich i zagranicznych, realizuje również wiele projektów edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży w wieku szkolnym oraz dorosłych: warsztaty sztuki, wykłady, spotkania z artystami a także kurs rysunku i malarstwa.

4.5. Kina

W województwie lubuskim w latach 2014-2016 funkcjonowało 12 kin stałych, dysponujących w 2014 roku 25 salami. W kolejnym roku liczba sal, w których odbywały się seanse filmowe wzrosła do 30. Zwiększyła się także liczba miejsc na widowniach: z 4 137 w 2014 r. do 5 016 w roku 2015 (tj. o 21%). W lubuskich kinach stałych, w latach 2014-2016 zorganizowano ponad 100.00 seansów filmowych. Najwięcej było ich w roku 2016 (więcej o ok 10.000 niż przeciętnie w poprzednich analizowanych latach). W każdym z analizowanych lat, wśród zorganizowanych seansów filmowych dominowały zagraniczne. Przeciętnie, co 6-7 seans był produkcji polskiej. Większość obiektów kin było zaadaptowanych do potrzeb

osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Stosownym wejściem do budynku dysponowało w 2014 roku 11 kin (91,7%), w 2015 roku – 9 (75%), a w 2016 roku – 10 (83,33%). Możliwość uczestniczenia

w seansach filmowych oferował w latach 2014-2016 także Multipleks. Cinema City Poland. Z oferty lubuskiego multipleksu skorzystało w latach 2014-2016 łącznie 1 656 840 osób (liczba klientów systematycznie wzrastała).

4.6. Muzea

Zgodnie z art. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 987 z późn. zm.) muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów. Województwo lubuskie charakteryzuje się jednym z najniższych wskaźników liczby muzeów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, a także niskim w porównaniu do średniej krajowej wskaźnikiem liczby zwiedzających muzea i oddziały. Według danych statystycznych GUS, działalność kulturalną w województwie lubuskim prowadziło w latach 2014-2015 – 17, a w 2016 roku – 18 jednostek. W województwie działają m.in. następujące placówki muzealne:

- Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze - samorządowa instytucja kultury Województwa Lubuskiego. Muzeum należy do najstarszych placówek muzealnych na terenie Środkowego Nadodrza. Powstało w 1922 roku dzięki inicjatywie Towarzystwa Pielęgnacji Tradycji Regionalnej Miasta Zielona Góra. Działalność instytucji koncentruje się wokół problematyki związanej z historią i sztuką.
- Muzeum Obozów Jenieckich jest samorządową instytucją kultury, której organizatorem jest miasto Żagań. Muzeum powstało w 1971 roku na terenach obozów jenieckich jako Muzeum Martyrologii Alianckich Jeńców Wojennych, w celu upamiętnienia wszystkich jeńców przebywających w różnych okresach historii w żagańskich obozach. W 2009 roku uchwałą Rady Miasta nazwę placówki zmieniono na Muzeum Obozów Jenieckich.
- Muzeum Bociana Białego w Kłopotcie, które powstało z inicjatywy Ligi Ochrony Przyrody. Misją instytucji jest edukacja dzieci i młodzieży na temat bociana białego oraz przyrody doliny Odry. Muzeum dba o ochronę żerowisk bociana, udziela im bezpośredniej pomocy (poprzez montowanie podstaw do gniazd) oraz - we współpracy z mieszkańcami – troszczy się o rozwój agroturystyki przyjaznej bocianom i ludziom.
- Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli. To pierwsza placówka naukowobadawcza i oświatowa tego rodzaju w środkowej części pogranicza polsko-niemieckiego.

Zajmuje łącznie teren 13 ha, na którym prezentowane są zabytki kultury ludowej. Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli jest samorządową instytucją kultury wpisaną do Państwowego Rejestru Muzeów podlegającą szczególnej ochronie i pomocy finansowej państwa. Teren działalności pierwotnie obejmował województwo lubuskie natomiast obecnie, w wyniku zmiany statutu, jest to także pozostały obszar Rzeczypospolitej Polskiej i zagranica. Ochroną objętych jest ponad 8 tysięcy eksponatów w tym ok. 80 obiektów architektury drewnianej i kamiennej. Ze względu na atrakcyjność historyczną instytucja została ujęta w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego.

- Lubuskie Muzeum Wojskowe w Zielonej Górze z/s w Drzonowie, położone 15 km od centrum Zielonej Góry, jest jedyną historyczno-wojskową placówką muzealną na terenie Środkowego Nadodrza i jedną z największych w Polsce. Muzeum swoje korzenie wywodzi z Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, lecz swoją historię rozpoczęło po przejęciu w 1978 roku zdewastowanego pałacu w miejscowości Drzonów. W 1985 r. nastąpiło oficjalne otwarcie placówki muzealnej.
- Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze z siedzibą w Świdnicy, w którym znajdują się ekspozycje archeologiczne. Ekspozycje archeologiczne to ogółem 4 wystawy stałe prezentujące: - obronę granicy zachodniej Państwa Polskiego za panowania Piastów, - gospodarkę ludności w średniowieczu na Środkowym Nadodrzu, - łowców i rolników epoki kamienia na Środkowym Nadodrzu, - Wicinę - gród metalurgów sprzed 2500 lat; budynek Muzeum to renesansowy pałac z XVII wieku, będący niegdyś własnością rodziny Kietliczów, zaprojektowany przez włoskiego architekta Alberta Antonio z Urbino, oraz wystawy czasowe przedstawiające rezultaty badań wykopaliskowych przeprowadzonych w ciągu ostatnich dwóch sezonów.
- Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim. Instytucja posiada pięć głównych działów: archeologiczny, etnograficzny, historyczny, sztuki, naukowo-oświatowy. Muzeum posiada pięć oddziałów: - Zespół willowo - ogrodowy - dawna rezydencja fabrykanta Gustava Schroedera. - Muzeum „Spichlerz” - Zespół willowo-ogrodowy - Zagroda Młyńska - Muzeum Grodu Santok Zespół willowo - ogrodowy - dawna rezydencja fabrykanta Gustava Schroedera. Muzeum Spichlerz, mieszczące się przy ulicy Fabrycznej w budynku zbudowanym prawdopodobnie w latach 60 i 70 XVIII w. Prezentowane są w nim wystawy historyczne, czasowe, galeria malarstwa Jana Korcza i galeria tkaniny unikatowej, a ponadto wystawa "W Kręgu Arsenалу '55". Na dziedzińcu obejrzeć można m.in.: kadzie na koncentrat oranżady, postument pomnika Pauckscha i maszynę parową. Zagroda Młyńska, której siedzibą jest młyn wybudowany w 1826 roku. Pierwotnie napędzany był siłą wodną, którą w roku 1939 zastąpiono silnikiem elektrycznym. W Muzeum zobaczyć można m. in.:

narzędzia i maszyny rolnicze, oryginalne wyposażenie młyna i przedmioty używane do wypieku chleba, pasieki uli kładowych oraz środki transportu, jakich wówczas używano. Muzeum obejmuje trzy zabytkowe obiekty składające się na zagrodę młyńską: młyn, budynek gospodarczy, wozownia. Muzeum Grodu Santok otwarte zostało 24 czerwca 1978 r. Składa się ono z dwóch części. Ekspozycja zabytków archeologicznych znajduje się w budynku przy starej przeprawie przez Wartę, przez którą wiódł szlak handlowy prowadzący z Poznania do Szczecina i dalej do Wolina. Obecnie w miejscu tym znajduje się przeprawa promowa. Natomiast po drugiej stronie Warty znajduje się grodzisko-rezerwat archeologiczny.

- Muzeum Miejskie w Nowej Soli utworzone w 1947 roku ma siedzibę w neorenesansowej willi, zbudowanej w końcu XIX wieku przez właściciela nowosolskiej fabryki nici, Aleksandra Gruschwitza. Przy muzeum afiliowany jest nowosolski oddział Towarzystwa Przyjaciół Fortyfikacji i Polskiego Towarzystwa Historycznego. Instytucja jest wielodziałowa i gromadzi zbiory z zakresu sztuki i rzemiosła, historii i numizmatyki i przyrody. Dział Naukowo – Oświatowy ukierunkowany jest na publikacje, wieńczące prowadzone przez muzeum projekty badawcze. Ekspozycje to ogółem 4 wystawy stałe: militaria, wnętrza mieszczańskie, przyrodę doliny Odry, powstanie Nowej Soli.
- Muzeum Martyrologii w Słońsku to instytucja, której celem działalności jest gromadzenie zbiorów po istniejącym w niemieckim Sonnenburgu obozie koncentracyjnym i ciężkim więzieniu. Ważnym kierunkiem działań jest prowadzenie zróżnicowanych form edukacyjnych oraz realizacja warsztatów i spotkań z udziałem młodzieży z Polski i Niemiec, a w miarę możliwości z innych krajów, w celu poznania historii, kultury oraz nawiązania współpracy w zjednoczonej Europie.
- Muzeum Oflagu II C Woldenberg, powstało w 1987 roku z inicjatywy byłych jeńców Oflagu IIC Woldenberg. W jego zbiorach znajdują się oryginalne pamiątki z czasów niewoli, подарowane przez Woldenberczyków.
- Muzeum Łąki w Owczarach, muzeum prezentuje ekosystemy trawiaste świata, Polski i okolicy Owczar. Zobaczyć tu można rośliny i zwierzęta żyjące na różnych typach łąk.
- Izba Muzealna Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Gubińskiej w Gubinie, prezentuje eksponaty archeologiczne, dawne przedmioty codziennego użytku, zabytki techniki, dokumenty i fotografie, a także pamiątki. Ekspozycja podzielona jest na działy: pradzieje, historia miasta, sztuka użytkowa, miejsca, nasze miasto
- Muzeum Dom Szewca w Pszczewie, to przede wszystkim zabytkowy budynek mieszkalny z II połowy XVIII wieku zbudowany z drewna na wysokiej kamiennej podmurówce. Muzeum zostało otwarte we wrześniu 1984 roku.

- Muzeum Pogranicza Śląsko-Lużyckiego w Żarach, gromadzi i prezentuje zabytki regionalne, organizuje wystawy, lekcje muzealne, rocznice kultywujące tradycje lokalne, konkursy historyczne, rekonstrukcje upamiętniające wydarzenia historyczne oraz inne imprezy promujące kulturalno-turystyczny charakter miasta.
- Muzeum Puszczy Drawskiej i Noteckiej im. Franciszka Grasia w Drezdenku. Tradycje muzealne Drezdenka sięgają II połowy XIX wieku. W muzeum znajdują się trzy ekspozycje: etnograficzna, historyczna, przyrodnicza.
- Muzeum Regionalne w Świebodzinie, powstało w 1971 r. z inicjatywy i staraniem miejscowego Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Świebodzińskiej - organizatora placówki. Zbiory własne Muzeum mają charakter prawie wyłącznie regionalny, obejmują ok. 5.000 pozycji z następujących dziedzin: historia, archeologia, sztuka, numizmatyka, technika, etnografia oraz przyroda. W ramach ekspozycji stałych prezentowanych jest ponad 1.000 obiektów.
- Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej im. Alfa Kowalskiego, w skład kompleksu muzealno - parkowego wchodzi: - zamek z XIV - XVI wieku - jedyny królewski zamek piastowski na terenie województwa lubuskiego, - siedziba dawnego starostwa - budynek pochodzi z początków XVIII w. obecnie mieści się w nim ekspozycja muzealna, w jego sąsiedztwie znajdują się dwa niewielkie ogrody w stylu francuskim, - oficyna dworska z I połowy XVIII w., - dom bramny - budynek odtworzony wzorowany na pierwotnym z XVIII w., - budynek Karczmy Dworskiej z połowy XVIII w.
- Muzeum Ziemi Szprotawskiej im. Felixa Matuszkiewicza, prezentujące wiele cennych pamiątek archeologicznych i historycznych pochodzących z terenu dawnego powiatu szprotawskiego m.in.: XVIII-wieczną kronikę lokalną, jedyny swego rodzaju w Polsce kord bojowy z XVI wieku, zdobiony szprotawski kufer posagowy z XVIII wieku, starożytne urny wykopane w centrum miasta, kule bombardujące z XV wieku, skarb dokumentów z wieży ratusza, pamiątki z lotniska wojskowego i wiele innych. Muzeum wydaje publikacje popularno-naukowe i turystyczne oraz organizuje programy badawcze. Sztandarowym projektem muzeum jest program badawczy „Wały Śląskie”, który doprowadził do wpisu do rejestru zabytków niektórych jego odcinków.
- Muzeum Ziemi Wschowskiej, utworzono 1 kwietnia 1968 r. z przekształcenia Izby Pamiątek, działającej od 31 stycznia 1965 r. i mieszczącej się w sali gotyckiej wschowskiego ratusza. Bezpośredni nadzór nad muzeum sprawowało wówczas Prezydium Powiatowej Rady Narodowej we Wschowie.
- Muzeum Ziemi Torzymskiej, mieści się w salach Ratusza Miejskiego w Ośnie Lubuskim, a otwarto je dla odwiedzających 18 maja 2002 r.

- Międzyrzecki Rejon Umocniony, został zbudowany przez Niemców dla umocnienia przedwojennej granicy polsko-niemieckiej. Jednym z najważniejszych elementów MRU jest system podziemnych tuneli w rejonie Międzyrzecza.

Jak wynika z danych GUS, w województwie lubuskim w 2016 roku nastąpił wzrost liczby form działalności kulturalno-oświatowej muzeów w stosunku do poprzedniego roku - w zakresie odczytów/prelekcji/spotkań, koncertów, konkursów, warsztatów, imprez plenerowych, sesji i seminariów naukowych/sympozjów. Zmniejszyła się jedynie liczba seansów filmowych. Odnotowano również wzrost liczby uczestników biorących udział w tych wydarzeniach.

4.7. E-usługi

4.7.1. Nowoczesne e-usługi Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze

Poprzez realizację projektu „Nowoczesne e-usługi Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze” poszerzono zakres usług świadczonych klientom biblioteki o nowoczesne e-usługi oparte na zasobach informatycznych i informacyjnych WiMBP oraz zewnętrznych elektronicznych bazach danych. Poprawiono także jakość usług, które były wcześniej udostępniane. Kluczowym przedsięwzięciem, które zrealizowano w ramach projektu, jest System Udostępniania Zasobów Informacyjnych (SUZI), który charakteryzuje się spójnym interfejsem użytkownika pozwalającym na jednolity dostęp do wszystkich baz danych, zarówno wcześniej funkcjonujących

w WiMBP, jak również zakupionych w ramach projektu. Integracja wszystkich zasobów informacyjnych WiMBP pozwoliła m.in. na stworzenie jednolitego, intuicyjnego systemu wyszukiwawczego, wspartego nowoczesnymi metodami przetwarzania informacji, co zapewniło efektywny dostęp do precyzyjnie wyselekcjonowanej informacji i wiedzy.

W czasie trwania projektu zakupiono również szereg baz danych m.in. książek elektronicznych, czasopism online, przepisów prawnych, publikacji specjalistycznych ebrary. W ramach nowych e-usług (poza Systemem Udostępniania Zasobów Informacyjnych) w bibliotece uruchomiono usługi: digitalizacji na żądanie, wideokonferencji, elektronicznej platformy przeznaczonej dla młodych artystów, system e-learning, e-recenzji. W ramach projektu poprawiono i rozbudowano również usługę news365pl.

W ramach projektu zbudowano również bardzo nowoczesną infrastrukturę techniczną (serwery oraz urządzenia sieciowe i komputerowe). Rozwiązania te oferują szereg dodatkowych funkcjonalności, m.in. pozwalają na zapewnienie wysokiej dostępności wszystkich aplikacji, baz danych i e-usług (High Availability). Dodatkowo w przypadku awarii serwera fizycznego wirtualne maszyny mogą być automatycznie uruchamiane na innej maszynie fizycznej, co znacznie skraca lub wręcz wyeliminuje czas braku dostępu do zasobów dla klientów biblioteki.

4.7.2. Budowa zintegrowanego systemu e-usług dla Lubuszan w ramach portalu e-kultura Regionalnego Centrum Animacji Kultury

W wyniku realizacji projektu powstał portal usług elektronicznych e-kultura skierowany do mieszkańców i instytucji kultury województwa lubuskiego. Zadaniem portalu jest znaczne zwiększenie dostępu do kultury i kulturowego dziedzictwa narodowego, zwiększenie zakresu upowszechniania lubuskiej kultury i sztuki. Funkcjonalność serwisu obejmuje E-usługi promujące i skupiające działania kulturalne w województwie lubuskim. Portal prezentuje wszystkie informacje związane z wydarzeniami kulturalnymi w województwie lubuskim oraz z działalnością RCAK.

4.7.3. Rozbudowa usług elektronicznych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Z. Herberta w Gorzowie Wlkp.

Projekt miał na celu Stworzenie infrastruktury technicznej, umożliwiającej globalne udostępnianie oraz upowszechnianie zasobów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem unikatowej spuścizny regionalnej. Zastosowanie nowoczesnych technologii w zakresie udostępniania oraz upowszechniania zbiorów”.

4.8. Środowiska twórcze

Informacje nt. funkcjonujących środowisk twórczych zbiera Regionalne Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze poprzez Lubuski Leksykon Kultury, znajdujący się na portalu www.lubuskiekultura.pl. W chwili obecnej zarejestrowanych i aktywnych jest 60 artystów z różnych dziedzin, 29 zespołów amatorskich i nie tylko oraz 44 instruktorów. Między innymi artystów plastyków, fotografików, literatów oraz twórców i instruktorów grup amatorskich. W województwie lubuskim istnieją nieformalne środowiska, które specjalizują się w danej dziedzinie sztuki, np. miasto Zielona Góra, które w porównaniu do innych miast ma wiele amatorskich grup teatralnych czy tanecznych. W województwie można zauważyć wielu artystów-amatorów, którzy specjalizują się w rękodziele i/lub rękodziele współczesnym tzw. hand made.

5. Analiza SWOT sfery kultury w województwie lubuskim

Województwo lubuskie jest regionem specyficznym pod względem społeczno-kulturowym. W wyniku procesów historycznych, politycznych, jego mieszkańcami są osoby o różnej tożsamości kulturowej. Po zakończeniu drugiej wojny światowej, na tych terenach pozostało kilkanaście tysięcy tzw. autochtonów oraz podobna, niewielka liczba Niemców. W miejsce wysiedlonej ludności, napłynęła bardzo zróżnicowana ludność polska, a ponadto ukraińska, żydowska, grecka i romska. Z jednej strony utrudnia to budowanie identyfikacji z kulturą regionu, a z drugiej – stanowi szansę na stworzenie wyróżniającej, zróżnicowanej, czerpiącej z wielu źródeł tożsamości kulturowej.

Na funkcjonowanie sfery kultury w województwie lubuskim wpływa także jego „dwustolicowość”. Umożliwia ona zachowanie demokratycznego, spójnego ładu w regionie i lepsze wykorzystanie

potencjału tkwiącego w jego północnej i południowej części, ale może powodować różne utrudnienia. Dodajmy, że z wyników przeprowadzonych badań wyłania się wyraźny obraz koncentracji dwumiejskiej instytucji kultury – Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra, które stanowią niejako wyspy aktywności w omawianym zakresie. Jednocześnie, nie są one bardzo dużymi ośrodkami metropolitarnymi, co ogranicza ich potencjał jako ośrodków kultury.

Wykorzystanie posiadanych atutów to głównie systematyczna dbałość o ich zagospodarowanie oraz dobry stan techniczny. Konieczne jest także stworzenie atrakcyjnego i efektywnego systemu informacji o kulturze w województwie lubuskim, dla zapewnienia właściwej komunikacji między różnymi interesariuszami sfery kultury.

Niniejszy rozdział przedstawia analizę SWOT, w której wskazano mocne i słabe strony regionu oraz szanse i zagrożenia dla jego rozwoju w kontekście podejmowanych działań.

5.1. Mocne strony:

- wyższy niż średnia krajowa wskaźnik liczby organizacji pozarządowych, działających w obszarze kultury i sztuki,
- wyższy od średniej krajowej wskaźnik liczby kin przypadających na 1 mieszkańca,
- wyższy od średniej krajowej wskaźnik liczby bibliotek publicznych przypadających na 1 mieszkańca,
- wyższa od przeciętnej krajowej wysokość wydatków na kulturę i rekreację przypadająca na 1 mieszkańca,
- niewielki, ale systematyczny wzrost w latach 2013-16 liczby absolwentów ponadgimnazjalnych szkół artystycznych,
- działalność portalu o charakterze informacyjnym, multimedialnym i e-usługowym – Lubuskiekultura.pl, – wyspecjalizowane placówki muzealne,
- uzupełniająca się oferta muzeów,
- relatywnie duża, w stosunku do innych województw, liczba nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,
- organizowanie wydarzeń o charakterze transgranicznym, międzynarodowym, międzykulturowym,
- organizowanie festiwalu muzycznego (Woodstock), rozpoznawalnego nie tylko w Polsce, ale także poza jej granicami,
- systematyczne rozszerzanie oferty przez instytucje kultury,
- dostosowywanie się instytucji kultury do współczesnych trendów związanych z aktywizacją odbiorców,
- większa otwartość instytucji kultury, „wyjście” do odbiorców,
- występowanie różnego typu mediów lokalnych,

- pozytywna ocena dostępności informacji o wydarzeniach kulturalnych wyrażana przez większość badanych Lubuszan,
- pozytywna ocena oferty kulturalnej województwa przez ponad połowę badanych Lubuszan,
- wzrost dochodów ludności województwa.

5.2. Słabe strony:

- ograniczona baza lokalowa kluczowych instytucji kultury (sceny, sale edukacyjne, powierzchnie wystawiennicze, magazynowe, etc.), ograniczająca możliwości w kształtowaniu oferty,
- przestarzała infrastruktura instytucji kultury, nie zawsze dostosowana do współczesnych wymogów w zakresie doznań estetycznych, użytkowania, – degradacja części obiektów zabytkowych,
- braki kadrowe w części kluczowych instytucji kultury,
- nieatrakcyjne wynagrodzenia w sektorze kultury, co może negatywnie wpływać na fluktuację pracowników oraz na ich zaangażowanie,
- niższy od przeciętnej wskaźnik liczby uczestników w imprezach kulturalnych,
- niski w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby ludności na jedno miejsce w kinach stałych,
- brak niektórych typów instytucji kultury (np. opery),
- niższy w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik pracowników bibliotek publicznych,
- niższy w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik woluminów księgozbiorów w bibliotekach publicznych,
- niższy w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby zbiorów elektronicznych zindeksowanych w bibliotekach publicznych,
- spadek w ciągu roku liczby czytelników w bibliotekach publicznych,
- spadek wskaźnika woluminów wypożyczeń księgozbiorów na zewnątrz w bibliotekach publicznych,
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby muzeów w przeliczeniu na mieszkańca,
- niski w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby zwiedzających muzea i oddziały muzealne (na 10 tys. mieszkańców),
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby galerii i salonów sztuki w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby obiektów szkolnictwa ponadgimnazjalnego, zawodowego i artystycznego,
- relatywnie niski w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych, zawodowych i artystycznych,
- niski w skali kraju wskaźnik liczby studentów kierunków artystycznych,

- spadek liczby absolwentów kierunków artystycznych,
- brak regionalnego czasopisma o profilu społeczno-kulturalnym,
- niedostosowanie części siedzib instytucji kultury do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- relatywne niedofinansowanie kultury na poziomach gminy i powiatu, zanikanie działalności kulturalnej na wsi w niektórych rejonach województwa,
- problemy z pozyskaniem środków finansowych na działalność dodatkową instytucji kultury,
- mała liczba instytucji kultury rozpoznawanych w skali kraju i poza jego granicami, o ogólnopolskiej, rozpoznawalnej marce,
- niedoinwestowanie instytucji kultury, ograniczone środki na niektóre typy inwestycje,
- brak oferty przeznaczonej dla młodzieży ze strony bibliotek, orientowanie się na dzieci lub dorosłych,
- brak jednego lub kilku zabytków, które byłyby powszechnie znane w całym kraju oraz poza jego granicami,
- ograniczona baza turystyczna w miejscowościach, na terenie których znajdują się cenne zabytki,
- wiele zrujnowanych zabytków, zwłaszcza dawnych siedzib niemieckiej arystokracji i szlachty,
- jedynie dostateczna ocena infrastruktury instytucji kultury w miejscu zamieszkania badanych Lubuszan
- spadająca liczba studentów w województwie, czyli osób o kompetencjach kulturowych, które sprawiają, że są odbiorcami kultury, ale także jej twórcami (kultura studencka),
- problemy z wyraźną tożsamością kulturową mieszkańców regionu, ograniczona wiedza na temat dziedzictwa kulturowego regionu.

5.3. Szanse:

- mieszkańcy regionu to ludność o różnorodnym pochodzeniu, składająca się z osób zamieszkujących te ziemie od wieków, jak również przybyłych po 1945 roku z Wielkopolski, dawnych Kresów Wschodnich, przesiedlonych Ukraińców i Łemków,
- przygraniczne położenie, dzięki któremu możliwa jest współpraca lubuskich instytucji kultury z niemieckimi,
- poprawa zewnętrznej dostępności komunikacyjnej województwa, co ułatwia dostęp do wydarzeń kulturalnych w największych miastach,
- dostęp do środków unijnych i pozaunijnych,
- rozwój nowoczesnych technologii poprawiający dostęp do oferty kulturalnej, ale także umożliwiający poszerzanie jej,
- wzrost wydatków na inwestycje w obszarze kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w ostatnich 6 latach wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca,

- relatywnie wysoki, w stosunku do średniej w krajach UE, udział w budżecie państwa wydatków na kulturę,
- rosnący wskaźnik dostępu do internetu szerokopasmowego, który może ułatwiać dostęp do zasobów kultury,
- gotowość do wspierania kultury przez przedsiębiorstwa w formie mecenatu i sponsoringu,
- wzrost wykorzystania innowacyjnych form informowania o kulturze,
- wzrost możliwości wykorzystania internetu, zwłaszcza portali społecznościowych, do promowania i upowszechniania oferty lubuskiej instytucji kultury,
- rozwój turystyki, w tym krajoznawczej, a także turystyki kulturowej,
- wzrost zainteresowania wyspecjalizowanymi formami usług turystycznych (enoturystyką, rekonstrukcjami historycznymi etc.),
- zmiana postrzegania sfery kultury jako czynnika wzrostu gospodarczego,
- polityka kulturalna UE, traktowanie kultury jako elementu rozwoju, a także czynnika spójności społecznej.

5.4. Zagrożenia:

- bliskie położenie polskich i niemieckich metropolii, w których znajdują się instytucje kultury, stanowiące silną konkurencję dla lubuskiej jednostki,
- poprawa infrastruktury komunikacyjnej w województwie ułatwia mieszkańcom dostęp do oferty konkurencyjnych instytucji spoza regionu,
- starzenie się społeczeństwa i niekorzystne prognozy dotyczące wysokości świadczeń emerytalnych,
- niski poziom udziału Polaków w kulturze; brak zinternalizowanych wzorów uczestnictwa,
- trudności mieszkańców regionu z identyfikacją i określeniem przynależności kulturowej,
- zmieniające się przepisy w zakresie wymogów technicznych, których spełnienie jest związane z wysokimi nakładami finansowymi.

6. Cele i kierunki działań na rzecz ich realizacji

Podstawą do wyznaczenia celów była analiza SWOT, która pozwoliła wyciągnąć wnioski co do wyzwań rozwojowych. W oparciu o zapisy Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego wytyczono listę rekomendowanych celów strategicznych i operacyjnych dla regionu. Działania należy rozumieć jako rekomendacje dla jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, szkół wyższych, organizacji pozarządowych, twórców i artystów, przedsiębiorców, podmiotów sponsorujących działalność kulturalną etc. na lata 2014-2020. Samorząd Województwa Lubuskiego będzie wspierał te działania m.in. poprzez realizację projektów własnych, zlecanie zadań organizacjom pozarządowym w ramach konkursów, a także udzielanie dotacji instytucjom kultury, dla których jest organizatorem.

W oparciu o wyniki analizy SWOT, a także w związku z już obowiązującymi dokumentami strategicznymi wyznaczono cele strategiczne 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu 4. Region efektywnie zarządzany w ramach których można wymienić następujące cele operacyjne:

- a) wspieranie ponadlokalnych przedsięwzięć kulturalnych i promocyjnych realizowanych na terenie miast, gmin i powiatów,
- b) wspieranie tworzenia, rozbudowy i modernizacji instytucji kultury oraz poprawy ich wyposażenia w niezbędny sprzęt,
- c) poprawa dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego, także z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych (e-muzea, e-biblioteki itp.),
- d) rozszerzenie oferty usług kulturalnych przez odpowiednie instytucje (szersze otwarcie się na potencjalnych odbiorców),
- e) rozwój mechanizmów wsparcia i współpracy między różnymi podmiotami i osobami działającymi w sektorze kultury,
- f) wspieranie inicjatyw na rzecz umacniania więzi regionalnych poprzez działania kulturalne,
- g) propagowanie lubuskiego dorobku kulturalnego.

6.1. Wzmocnienie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego oraz ich promocji

Pojęcie „dziedzictwo kulturowe” w odniesieniu do województwa lubuskiego, którego tereny cechują szczególne walory geopolityczne i historyczna przeszłość, jest całokształtem dorobku kulturowego z uwzględnieniem spuścizny po wielokulturowym pograniczu, a także rezultatem wkładu mieszkańców etnicznych oraz tych, którzy zasiedlali te ziemie po II wojnie światowej.

Spuścizna kulturowa terenów należących do obecnego województwa lubuskiego wywarła wpływ na wiele dziedzin życia społeczno-gospodarczego i kulturalnego. Spuścizna ta najwyraźniej widoczna jest w licznych zabytkach. Na przestrzeni wieków powstawały budowle, w których z jednej strony znajdowały odzwierciedlenie panujące wówczas kierunki i style architektoniczne, z drugiej zaś nakładały się wzorce kulturowe nacji zamieszkujących te tereny. Pogranicze kulturowe wykreowało niepowtarzalny obraz obecnego województwa. Niestety burzliwe dzieje historyczne tych ziem znacząco przyczyniły się do niszczenia dorobku kultury materialnej. Dlatego też to, co pozostało, ma szczególny wymiar i stanowi wyjątkowe bogactwo, wymagające wnikliwej opieki i wszechstronnej ochrony.

Relatywnie województwo lubuskie, w skali kraju, należy do najzasobniejszych w zabytki. Rozmieszczenie tych dóbr kultury zarówno w sensie liczbowym, jak i pod względem wartości artystycznych nie jest równomierne. Korzystniej w tym względzie sytuuje się część południowa obszaru, związana w przeszłości ze Śląskiem. Różna przeszłość historyczna zdecydowała też o odmienności form architektonicznych między południem i północą województwa. Odnosi się to szczególnie do

spuścizny kulturowej z okresu średniowiecza, a także do epoki baroku. Zabytki wschodniej części województwa, graniczącej z Wielkopolską oraz południowo-wschodniej graniczącej z Dolnym Śląskiem mają cechy zbliżone do sztuki śląskiej, a architektura części północnej wykazuje pokrewieństwo z Pomorzem Zachodnim, Nową Marchią i Brandenburgią.

Najcenniejsze zabytki wpisane zostały do rejestru zabytków, rejestru muzealiów (np. w muzeach typu skansenowskiego), który nie jest zamknięty, a w wyniku badań i lepszego rozpoznania oraz na wniosek właściciela mogą się w nim znaleźć dalsze obiekty. W województwie lubuskim do rejestru wpisanych zostało **4851** zabytków nieruchomych. W prowadzonym odrębnie rejestrze zabytków ruchomych

w województwie znajdują się **396** wpisy, dotyczące pojedynczych dzieł oraz całych zespołów, głównie stanowiących wyposażenie świątyń. Łącznie rejestrem objętych jest **6397** zabytków ruchomych. W księdze rejestru zabytków archeologicznych dokonano **548** wpisów.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków figuruje obecnie **27 331** obiektów (wraz z ewidencją stanowisk archeologicznych) oraz **11 143** zabytków ruchomych. W stosunku do stanu faktycznego należy ocenić, iż ewidencją objęte jest około 75% zabytków budownictwa i architektury woj. lubuskiego, natomiast wojewódzka ewidencja zabytków ruchomych aktualnie obejmuje około 30% obiektów. Należy również wskazać, iż ze względów finansowych, obecnie w większości przypadków ewidencja zabytków architektury i budownictwa jest prowadzona przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w formie list zabytków i tzw. "zielonych" kart ewidencyjnych oraz fiszek, a nie kart ewidencyjnych opracowanych zgodnie z wymogami przepisów prawa. Taki stan wynika z ograniczonych możliwości kadrowych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zielonej Górze oraz zasobów finansowych pozostających w jego dyspozycji.

Niezależnie od wojewódzkiej ewidencji zabytków samorządy lokalne zobowiązane są do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu właściwej gminy.

Poza wpisem do rejestru zabytków, zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, formami ochrony zabytków są:

- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W województwie lubuskim utworzono dotychczas dwa parki kulturowe: „Dolina Trzech Młynów” (2006 r.) w gminie Bogdaniec, „Grodzisko w Wicinie” (2013 r.). Na terenie województwa lubuskiego

znajdują się ponadto cztery pomniki historii: Park Mużakowski, zespół poaugustiański w Żaganiu, kościół w Kłępsku i zespół pocysterski w Gościkowie-Paradyżu. Na liście światowego dziedzictwa UNESCO znajduje się Park Mużakowski.

Instytucjonalnie ochroną zabytków w województwie zajmuje się Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze oraz pięciu samorządowych konserwatorów: Miejscy Konserwatorzy Zabytków w Gorzowie Wlkp. Zielonej Górze, Żaganiu i Żarach oraz Powiatowy w Nowej Soli, a także muzea.

Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 3) prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- 4) wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- 8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- 9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków

Natomiast zadania muzeów w zakresie ochrony zabytków są określone w nadanych im statutach.

Corocznie na dotacje na dofinansowanie prac przy zabytkach Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków przeznacza 415 000 zł. W 2017 r., w związku z zarządzeniem nr 103 Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 września 2017 r. w sprawie przyznania Wojewodzie Lubuskiemu, z ogólnej rezerwy budżetowej, środków finansowych, z przeznaczeniem na dofinansowanie remontu Kościoła Katedralnego pw. Wniebowzięcia NMP w Gorzowie Wielkopolskim oraz naprawę i renowację organów w związku z likwidacją skutków pożaru wieży katedralnej, suma ta wzrosła do 3 775 280, 40 zł. Ponadto Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków corocznie przeznacza 40 000 zł na dotacje udzielane w ramach otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w przedmiocie

promowania osiągnięć w zakresie opieki nad zabytkami i upowszechniania wiedzy o zabytkach województwa lubuskiego (wydawnictwa, konferencje, strony internetowe, etc.).

Zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami sprawuje samorząd województwa, a także samorządy powiatów i gmin. Sporządzają na okres 4 lat - odpowiednio wojewódzki, powiatowy i gminny - program opieki nad zabytkami.

Programy te mają na celu, w szczególności: włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, uwzględnianie uwarunkowań ochrony dziedzictwa kulturowego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej. Ważne jest również zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw, sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami. Ważnym zadaniem jest również określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

Opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza. Polega w szczególności na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku i jego znaczeniu dla historii i kultury.

W województwie lubuskim realizacja programów opieki nad zabytkami zapoczątkowana została w roku 2009. Ich najważniejszym celem było i jest stworzenie zapisów umożliwiających działania służące osiągnięciu odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych, znajdujących się na terenie województwa lubuskiego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Owa poprawa winna odbywać się przy współudziale lokalnych samorządów zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Rolą władz publicznych w tym względzie jest natomiast pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających na celu taką właśnie opiekę.

Istotną rolę w ochronie dziedzictwa kulturowego pełnią muzea. Są ważnymi instytucjami, służącymi ochronie zabytków ruchomych, w przypadku zaś muzeów skansenowskich także ochronie budowli bądź stanowisk archeologicznych. Zadaniem muzeów jest gromadzenie, przechowywanie, zabezpieczanie i konserwacja zabytków oraz ich badanie i udostępnianie dla celów badawczych i dydaktycznych poprzez ekspozycje.

W stosunku do innych województw w lubuskim sieć muzeów jest słabo rozwinięta. Taką sytuację rekompensuje w pewnym stopniu różnorodność tematyczna zbiorów oraz cenne kolekcje w niektórych placówkach. W województwie istnieje czternaście jednostek, posiadających status prawny muzeum (ujętych w Państwowym Rejestrze Muzeów) oraz ponad trzydzieści o charakterze muzealnym, znajdujących się w gestii lokalnych władz samorządowych, bądź związanych z różnego rodzaju instytucjami (np. szkoły), organizacjami czy osobami prywatnymi. Placówki te noszą różne nazwy: muzeum, skansen, izba regionalna, izba muzealna, izba pamięci, gabinet, kolekcja. Wartością zbiorów i formą ekspozycji wyróżniają się spośród nich: Izba Pamiątek Regionalnych w Babimoście, Izba Regionalna w Kożuchowie, Izba Muzealna w Krośnie Odrzańskim, Muzeum Cysterskie w Paradyżu, Izba Historii w Szprotawie, Skansen Łużycki w Buczynie (gm. Trzebień), Izba Regionalna w Witnicy, Muzeum Książki Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze przy WIMBP i Gabinet Historii Miasta w Żarach.

Ranga placówek o prawnym statusie muzeum jest zróżnicowana. Obok jednostek wielooddziałowych czy posiadających liczne działy, są także jednotematyczne, o skromniejszych zasobach zbiorów. Różnią się również pod względem organizacyjnym. Istotną rolę w ochronie dziedzictwa kulturowego pełnią również organizacje pozarządowe, których celami statutowymi jest m.in. ochrona i popularyzacja wiedzy o zabytkach regionu, tj. lokalne oddziały Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, Fundacja Pałac Bojadła, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kożuchowskiej, Fundacja Karolat i in.

Wojewódzkie władze samorządowe są organizatorami trzech najważniejszych muzeów – w Gorzowie Wlkp., Zielonej Górze-Ochli. Organizatorem dwóch – w Drzonowie i Świdnicy jest Miasto Zielona Góra, a w Międzyrzeczu - władze powiatowe oraz od roku 2017 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Z pozostałych ośmiu jednostek sześć finansowanych jest przez samorządy miast (Dobiegniew, Drezdenko, Nowa Sól, Świebodzin, Wschowa, Żagań), a dwie - przez gminy wiejskie (Pszczew, Słonów).

Analizując problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w naszym województwie, należy zwrócić uwagę na te zagadnienia, które dotyczą ochrony dorobku kulturowego zgromadzonego na tych terenach, jego naukowe opracowanie i jak najszersze upowszechnienie mieszkańcom. W działaniach tych należy uwzględniać najnowsze trendy i możliwości technologiczne, które najlepiej będą służyć realizacji tego celu. Niestety obserwuje się także wiele niekorzystnych uwarunkowań i złych praktyk. W związku

z rosnącym poziomem zamożności społeczeństwa i poprawą jego poziomu życia oraz rozwojem technik budowlanych, zauważa się proces gruntownej modernizacji zabytkowej przestrzeni kulturowej, co z wykorzystaniem argumentu koniecznej ich renowacji stwarza niebezpieczeństwo zbyt daleko idącej

"modyfikacji" dotychczasowych zabytków i nadawanie im nowego wyglądu architektonicznego. Dlatego ważne jest, by jak najwięcej obiektów otaczać opieką konserwatorską i dbać o zachowanie ich walorów historyczno-kulturowych. Z tym wiąże się zagadnienie zwiększonego zainteresowania "turystyką historyczną", w której zarówno szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe, ale także regionalne tradycje odgrywają istotną rolę. Stąd wywodzi się potrzeba kreowania nowych, bądź upowszechniania i wspierania finansowego i doradczo-naukowego istniejących w województwie szlaków turystyczno-historycznych, a także szerszego wykorzystania w turystyce dziedzictwa, uwzględniając wartość historyczną, atrakcyjność wizualną, położenie geograficzne. Na szczególne uwzględnienie zasługuje tu uwydatnianie

i eksponowanie ochrony całych zabytków, stanowiących kompleksy zabytkowe, jak chociażby zespoły rezydencjonalne parkowo-pałacowe, układy urbanistyczne, obiekty kultu religijnego wraz z ich artystycznymi zasobami. Takie podejście w połączeniu z ofertą handlowo-gastronomiczną może stworzyć interesujący produkt kulturowy, odpowiadający na szerokie zapotrzebowanie społeczne. Na miano atrakcyjnego produktu kulturowego zasługiwać będzie zapewne ten, który wpisze się w oczekiwanie turysty, ale także odwoła się do nowatorskiego sposobu w jaki będzie zaprezentowany potencjalnemu odbiorcy. Dlatego ważne jest stosowanie nowoczesnych technik gromadzenia, opracowywania

i upowszechniania zbiorów muzealnych zgodnie z obowiązującymi w świecie trendami. Taka oferta dziedzictwa kulturowego województwa może stać się jego znakami firmowymi.

Należy dążyć do tego, aby znaczna część zabytków, określonych jako atrakcyjne dla większości, poddawana była modernizacji, adaptacji, remontom i rozbudowie, mogła uzyskać aprobatę społeczną i tym samym znaleźć uzasadnienie dla swojego trwania, co znacznie wzmocni wsparcie dla ich ochrony. Przykładem może być realizacja projektu „Rewitalizacja pałacu w Bojadłach z przeznaczeniem na cele kulturalne”.

Dotychczas zabytki kultury materialnej i niematerialnej traktowane były jako element przeszłości, za który jesteśmy odpowiedzialni i naszym zadaniem jest zachować je w dobrym stanie dla następnych pokoleń. Nasza ingerencja w ich istnienie była możliwa tylko wtedy, gdy koniecznym stawały się działania mające na celu ocalenie od degradacji czy zapomnienia. To specjalne traktowanie dziedzictwa kulturowego miało źródło w postrzeganiu go jako wartości uniwersalnej, chwilowo będącej w naszym depozycie. Tę tendencję należy kontynuować, zwracając uwagę na potrzebę intensyfikacji badań archeologicznych i naukowych. Z drugiej natomiast strony należy zabezpieczać i gromadzić te elementy zabytków kultury występujących na terenie województwa lubuskiego, które świadczą o naszym specyficznym dziedzictwie kulturowym i tradycji kulturowej mieszkańców tych ziem.

Szczególne wyzwanie zatem należy przypisać ochronie i sposobowi udostępniania całokształtu kulturowego regionu, ale także zwiększeniu społecznej świadomości i odpowiedzialności za ten dorobek.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, należałoby wdrożyć listę dziewięciu obszarów działań konkretyzujących cel strategiczny w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w województwie lubuskim jako zespołu celów kierunkowych:

1. Permanentne rozpoznanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego w celu zgromadzenia informacji na temat cennych pozostałości po wielowiekowej i wielokulturowej historii regionu oraz prowadzenie aktywnej polityki finansowej stanowiącej ekonomiczne wsparcie dla realizacji celu strategicznego.
2. Inwentaryzacja i ewidencja zabytków kultury materialnej i niematerialnej regionu.
3. Prowadzenie prac badawczo-naukowych związanych z dziedzictwem kulturowym województwa.
4. Popularyzacja wyników badań i wykorzystanie ich w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym oraz w dziedzinach pokrewnych.
5. Rewaloryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków ruchomych i nieruchomych wraz z ich zabytkowym otoczeniem, wyposażeniem, wystrojem i kolekcjami oraz układów urbanistycznych, ruralistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych i parkowych.
6. Podejmowanie działań na rzecz fizycznej ochrony zabytków przed zagrożeniami.
7. Upowszechnianie wiedzy o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego oraz popularyzacja ludzi związanych z lubuskim dziedzictwem kulturowym poprzez inicjowanie i realizację programów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
8. Aktywizacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przejmowania zabytków i adaptacji ich na cele kulturalne, umożliwiające poszanowanie ich pierwotnego charakteru. W tym znaczące uspołecznienie obiektów zabytkowych poprzez społeczny nadzór nad nimi, udostępnienie zasobów osobom fizycznym i „ożywienie” substancji zabytkowej poprzez lokalizację działań społeczno-kulturalnych i artystycznych.
9. Udostępnianie dziedzictwa kulturowego województwa poprzez realizację projektów mających na celu powstanie infrastruktury, umożliwiającej jego prezentację i promocję, digitalizację zasobów, w tym realizacja kulturowych szlaków tematycznych, obejmujących najcenniejsze i najważniejsze miejsca z punktu widzenia wartości historyczno-kulturowej, jak np. istniejący szlak architektury rezydencjonalnej regionu pod nazwą „Pałace i parki Środkowego Nadodrza”.

6.2. Przystosowanie infrastruktury bibliotek do zachodzących zmian technologicznych, wspierających innowacyjne formy uczestnictwa w kulturze i dostępie do informacji.

Inwestycje w infrastrukturę przekładają się na rozwój działalności bibliotek, w tym czytelnictwa oraz nowoczesnych technik informatycznych. Potwierdzają to przykłady bibliotek, które poddano gruntownej modernizacji w ostatnich latach.

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze jest samorządową instytucją kultury o zasięgu wojewódzkim. Jest to jedyna biblioteka publiczna w województwie lubuskim posiadająca status biblioteki naukowej. Jako jedna z czołowych instytucji kultury miasta i regionu ma dla mieszkańców szczególne znaczenie, oferując szeroki wachlarz propozycji. Różnorodność imprez i usług dedykowanych użytkownikom i gościom obejmuje zarówno możliwość skorzystania z głównej oferty biblioteki, jej potencjału edukacyjnego i naukowego oraz różnych form spędzania wolnego czasu w atrakcyjny sposób.

W rozwijającym się świecie informacji, rewolucji technologicznych, biegunowo zróżnicowanych priorytetów i potrzeb społeczności lokalnych biblioteki realizują nowe zadania. WiMBP jest instytucją w pełni skomputeryzowaną. Całością systemu zarządza Centrum Przetwarzania Danych Bibliotecznych, którego baza liczy ponad 600 000 opisów bibliograficznych. Do Centrum przyłączonych jest 20 bibliotek terenowych południowej części województwa, które mogą korzystać ze wspólnego systemu bibliotecznego i mają dostęp do baz danych poprzez importowanie i współtworzenie opisów bibliograficznych.

W latach 2010-2016 instytucja zrealizowała pięć dużych projektów inwestycyjnych: „Termomodernizacja gmachu głównego WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze”. (2010 r.), „Nowoczesne e-usługi Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze” (2013 r.); „Zakup regałów przesuwanych i stacjonarnych do Działu Magazynów i Wypożyczalni Główniej WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze” (2013 r.); „Zakupy sprzętu komputerowego i multimedialnego z oprogramowaniem oraz urządzeń oświetleniowych” (2015 r.); „Budowa Nowoczesnego Centrum Bibliotecznego dla Dzieci i Młodzieży I etap” (data realizacji 2015 r.). WiMBP w Zielonej Górze dbając o stały rozwój i zapewnienie użytkownikom dostępu do szerokiej oferty kulturalnej stworzyła dokument wewnętrzny pn. „Dokończmy modernizację Norwida”.

Biblioteka w Zielonej Górze, zgodnie z zadaniami statutowymi od blisko 70 lat zajmuje się gromadzeniem, opracowaniem i udostępnianiem materiałów bibliotecznych służących obsłudze potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i samokształceniowych, zwłaszcza dotyczących wiedzy o regionie oraz dokumentujących jego dorobek kulturalny, naukowy i gospodarczy. Prowadzi działalność naukowo-badawczą i wydawniczą w zakresie bibliotekarstwa, regionalizmu i literatury pięknej. Pełnieni funkcję

ośrodka informacji biblioteczno- bibliograficznej oraz opracowuje i publikuje bibliografie regionalne, a także inne materiały informacyjne o charakterze regionalnym. Zbiory Biblioteki liczą prawie 600 000 książek i ponad 42 000 jednostek zbiorów specjalnych. Rocznie korzysta z nich blisko 25 000 czytelników, tj. ok. 25% mieszkańców „starej” Zielonej Góry.

W zielonogórskiej księżnicy, ze względu na status biblioteki naukowej, prowadzona jest szeroka działalność w tym zakresie. Pełniąc funkcję instrukcyjno-metodyczną wobec bibliotek publicznych południowej części województwa lubuskiego WiMBP nadzoruje 53 biblioteki oraz 107 filii bibliotecznych: 17 w miastach, 78 na wsi i 15 punktów bibliotecznych. Z sukcesem wprowadzono w nich komputeryzację procesów bibliotecznych, podejmowane są wspólne, innowacyjne inicjatywy, bibliotekarze korzystają ze szkoleń, warsztatów, dzielą się dobrymi praktykami. Biblioteka jest głównym organizatorem konkursu na najlepszą książkę literacką roku. Usługi oferowane w Bibliotece im. Norwida w Zielonej Górze oraz prowadzona szeroka działalność edukacyjna, popularyzatorska i upowszechniająca, predestynują tę instytucję do bycia „trzecim miejscem”. Wobec spadających statystyk czytelnicznych w kraju, liczba czytelników WiMBP utrzymuje się na podobnym poziomie, a liczba wypożyczanych materiałów bibliotecznych w ostatnim roku wzrosła. Podstawowym celem biblioteki jest rozwój kultury czytelnicznej, poprzez umożliwienie systematycznego kontaktu z książką i prasą oraz kształtowanie umiejętności doboru lektury i korzystania z informacji. Realizacja tego założenia możliwa jest do osiągnięcia poprzez następujące działania:

- 1) modernizację i stworzenie przyjaznej przestrzeni bibliotecznej,
- 2) wsparcie regionalnego środowiska literackiego,
- 3) wsparcie wartościowych form promowania czytelnictwa w regionie:
 - zakup nowości wydawniczych ,
 - Dyskusyjne Kluby Książki,
 - Mediateki - przestrzeń na nowe formy czytelnictwa,
 - usługa Legimi (Czytelnia w Chmurze),
 - uzyskanie przez bibliotekarzy nowych kompetencji zawodowych wykraczających poza standardowe umiejętności bibliotekarskie,
 - Festiwal Literacki Proza Poetów,
 - spotkania autorskie,
 - Wawrzyny Lubuskie,
 - Krakowski Salon Poezji w Zielonej Górze,
 - Zielonogórski Festiwal Filmu i Teatru.

Wyróżniającą cechą bibliotecznej pracy z czytelnikiem, jest świadomy charakter podejmowanych działań oraz specjalne ukierunkowanie. Niezbędna jest aktywność autonomiczna, wewnętrzna inspiracja działań i specjalne nastawienie, zarówno na konkretną osobę jak i na niewielkie grupy. Z tego powodu

w bibliotekarstwie dziecięcym wyróżniającą się, jak również szeroko rozumianą formą usług, jest animacja czytelnicza. Dzieci wprowadzane są w świat książki nie zawsze przez kompetentnych dorosłych, dlatego też przy rozpatrywaniu usług, jakie biblioteka powinna zapewnić dzieciom, trzeba wziąć pod uwagę wymagającego wsparcia czytelnika dorosłego. Współczesność cechuje szybki rozwój cywilizacyjny, techniczny i ekonomiczny społeczeństw świata. Przemiany te mają znaczący wpływ na życie społeczne, gospodarcze i edukacyjne każdego narodu, a biblioteki są zobowiązane dostosowywać się do nowych warunków. Szczegółne ważne jest to w bibliotekach dziecięcych, bo to dzieci i młodzież właśnie najprędzej reagują na zmiany (szczególnie techniczne) i są ich orędownikami. Dlatego właśnie profesjonalna i skuteczna biblioteka dla dzieci wymaga szczególnych kompetencji pracowników, jak także możliwości szybkiego dostosowywania oferty technologicznej i informacyjnej.

Przed bibliotekarzami stoi szereg nowych wyzwań związanych z rozbudzaniem potrzeb czytelniczych wśród dzieci od lat najmłodszych; stwarzaniem odpowiedniej motywacji i współuczestniczenie

w rozwijaniu umiejętności czytania u dzieci, uświadamianiem i popularyzowaniem wśród rodziców i zbiorowości lokalnej świadomości wagi i roli kultury czytelniczej w rozwoju osobowości i przyszłym życiu jednostki oraz umacnianiem nawyków i potrzeb czytelniczych dzieci. Powyższe zamierzenia są możliwe do osiągnięcia poprzez:

- Inicjowanie i prowadzenie spotkań zapoznających z biblioteką i pozwalających użytkownikom poczuć się w niej samodzielnie i bezpiecznie.
- Inicjowanie i prowadzenie spotkań/warsztatów dla rodziców i opiekunów wspomagających i uczących, jak używać książek i innych dokumentów, jak głośno czytać, informować dorosłych o różnych etapach rozwoju dziecka i przygotowaniu do czytania, wspomagać w zapoznaniu ze współczesną technologią z której korzystają ich pociechy, z umiejętnością wyszukiwania informacji.
- Prowadzenie działań edukacyjnych i motywacyjno-inicjujących (konkursy, warsztaty).
- Inicjowanie i organizacja corocznych projektów integrujących filie dziecięce i ich czytelników.
- Aranżowanie i prowadzenie spotkań nt. literatury i czytelnictwa dzieci z osobami zainteresowanymi (nauczyciele, rodzice, osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą).
- Wspólne działania animacyjne instytucji kulturalno-oświatowych w regionie.

Działalność biblioteki XXI wieku jest nie tylko związana z gromadzeniem i wypożyczaniem książek, ale również z organizacją centrum kultury, które może być wspólne dla wszystkich grup społecznych. Dostosowanie przestrzeni do zachodzących zmian technologicznych stanowi prawdziwe wyzwanie dla instytucji kultury i wymaga zaplanowanego, etapowego działania, które należy rozpocząć od modernizacji budynku, w celu podniesienia jego funkcjonalności i estetyki oraz zapewnienia prawidłowej pracy urządzeń i sprzętu.

Działalność Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp. w obliczu rosnącej od wielu lat tendencji spadkowej poziomu czytelnictwa skupia się na organizowaniu wszelkich przedsięwzięć popularyzujących książki i wspierających proces czytelnictwa.

W 2007 r. zakończono budowę nowego gmachu biblioteki połączonego łącznikiem z zabytkową willą przy ul. Sikorskiego 107 w ramach projektu „Rozbudowa zabytkowego obiektu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp.” dofinansowanego z MKiDN, funduszy unijnych w ramach ZPORR oraz ze środków finansowych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. W 2015 r. zrealizowano projekt „Rewitalizacja zabytkowego obiektu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej

im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp.” Projekt współfinansowany Przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju regionalnego oraz budżetu państwa, w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013. Realizacja w 2015 r. projektu „Stworzenie infrastruktury i digitalizacja regionalistów” pozwoliły na utworzenie Biblioteki Cyfrowej. Digitalizowane zbiory w tym szczególnie unikatowa spuścizna regionalna udostępniane są globalnie w przestrzeni internetowej. Zarówno agendy wojewódzkie jak i filie miejskie WiMBP zostały skomputeryzowane i posiadają odpowiednie oprogramowanie.

W obliczu zmieniającej się rzeczywistości, a co za tym idzie coraz większego napływu imigrantów (szczególnie ekonomicznych) ważne jest podjęcie próby przygotowania oferty edukacyjnej, kulturalnej oraz budowanie poczucia wspólnoty. Koniecznym jest wypracowanie działań mających na celu integrację imigrantów ze społecznością lokalną. Stopniowe włączanie ich do uczestnictwa w edukacji kulturalnej. Ponadto, poprawa dostępności i jakości obsługi czytelników sieci miejskiej Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp. poprzez ich adaptację, modernizację

i rozbudowę. Planowane jest utworzenie Laboratorium Edukacji Interaktywnej MultiCentrum. Jednym z nadrzędnych celów instytucji jest uzyskanie przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp. statusu biblioteki naukowej.

WiMBP w Gorzowie Wlkp. kładzie szczególny nacisk na promowanie twórczości pisarzy regionalnych. Nieprzerwanie od 2003 r. wspólnie z gorzowskim Oddziałem Związku Literatów Polskich,

wydaje warsztatowe czasopismo literackie „Pegaz Lubuski”. Na łamach kwartalnika publikowane są utwory literackie regionalnych twórców w tym również debiutantów, zamieszczane są również informacje

o regionalnych nowościach wydawniczych, recenzje książek, felietony, relacje z ważnych wydarzeń literackich i kulturalnych o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym. Promocja każdego kolejnego numeru czasopisma to nie tylko odniesienie się do jego zawartości, lecz często powód do ożywionej dyskusji o literaturze. Biblioteka jest również wydawcą publikacji książkowych (poezji, beletrystyki, literatury naukowej i popularnonaukowej) najczęściej tematycznie związanych z Gorzowem lub regionem bądź autorów związanych z miastem czy regionem. Promocji czytelnictwa sprzyjają również organizowane spotkania autorskie.

Ciekawym sposobem promocji czytelnictwa zyskującym coraz większe zainteresowanie stały się „Spotkania Autorów i Wydawców Publikacji Regionalnych”. Promocja publikacji o tematyce historycznej i krajoznawczej połączona z kiermaszem książek to kontynuacja spotkań prowadzonych wcześniej przez Polsko-Niemieckie Stowarzyszenie Educatio Pro Europa Viadrina. W spotkaniach udział biorą wydawcy nie tylko z województwa lubuskiego, również z zachodniopomorskiego.

Uznaniem od ponad dwudziestu lat cieszy się konkurs literacki „Lubuski Wawrzyn” zainicjowany przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. C. Norwida w Zielonej Górze, od 2011 r. organizowany przy udziale Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp. Celem konkursu jest promowanie książek literackich autorów związanych z regionem lubuskim bądź autorów, którzy wydali książki w lubuskich oficynach. Konkursy literackie zawsze były ważną częścią prowadzonej przez biblioteki działalności upowszechniającej czytelnictwo.

Nie bez znaczenia pozostają również ogólnopolskie akcje, w które włączają się biblioteki nie tylko w Polsce, ale również w Europie, jak kampania prowadzona przez działającą od 1998 r. Fundację „ABCXXI – Cała Polska czyta dzieciom” mającą na celu uświadamianie jak ważne miejsce nie tylko w rozwoju emocjonalnym dziecka ale także w innych obszarach, zajmuje codzienne czytanie dziecku od najmłodszych lat.

W 2012 r. w trosce o znajomość literatury narodowej i utrwalenie jej obecności w szeroko rozumianym życiu społecznym, z inicjatywy ówczesnego Prezydenta RP powstała ogólnopolska akcja społeczna pod nazwą „Narodowe Czytanie”. Ta coroczna inicjatywa prowadzona na coraz szerszą skalę wykracza obecnie poza granice Polski oraz Europy, docierając do rodaków żyjących na innych kontynentach. Ponadto oprócz czytania fragmentów dzieł narodowych obejmuje szereg innych towarzyszących przedsięwzięciu działań takich jak happeningi czytelnicze, konkursy literackie, wystawy itp. W „Narodowe Czytanie” włączają się nie tylko obie biblioteki wojewódzkie, również terenowe biblioteki publiczne

w całym województwie lubuskim, biblioteki innego szczebla, a także inne instytucje kultury, instytucje oświatowe, organizacje pozarządowe itp.

W wielu bibliotekach (w WiMBP w Gorzowie Wlkp. od 2015 r.) odbywają się spotkania z inicjatywy Instytutu Pamięci Narodowej pod szyldem Centrum Edukacyjne IPN „Przystanek Historia”. Mają one na celu nie tylko upowszechnianie wiedzy na temat najnowszej historii Polski i zaspokajanie potrzeb oświatowych i kulturalnych mieszkańców, ale również rozwijanie czytelnictwa poprzez promocję nowości wydawniczych dotyczących najnowszej historii Polski.

Do sztandarowych działań od 2004 r. należy ogólnopolska akcja promowania zarówno czytelnictwa, jak i bibliotek oraz bibliotekarzy pod nazwą „Tydzień Bibliotek”. Akcja organizowana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich ma na celu podkreślanie roli czytania i bibliotek w poprawie jakości życia, edukacji oraz zwiększanie prestiżu zawodu bibliotekarza i zainteresowania książką szerokich kręgów społeczeństwa. Każdego roku w miesiącu maju (8-15 maja) włącza się w nią większość bibliotek różnego szczebla (publiczne, naukowe, szkolne, pedagogicznych i inne).

Dążenie do stałego wzrostu czytelnictwa w Polsce to cel strategiczny rządowego wieloletniego „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa” na lata 2016-2020. Ustanowiony przez Radę Ministrów w dniu 6 października 2015 r. Uchwałą nr 180/2015 ma na celu podniesienie standardów funkcjonowania i zaktywizowanie bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych, zapewniających czytelnikom dostęp do książek i mających bezpośredni wpływ na poziom czytelnictwa. Zakłada on trzy priorytety: zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych, poprawę infrastruktury bibliotek w mniejszych miejscowościach dla wzmocnienia ich roli w środowiskach lokalnych oraz rozwijanie zainteresowań uczniów poprzez promowanie i wspieranie rozwoju czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, w tym zakup nowości wydawniczych.

WiMBP w Gorzowie Wlkp. angażuje się w duże ogólnopolskie akcje i kampanie promujące czytelnictwo, ale również wypracowała mniejsze cykliczne formy organizowane w ciągu roku. Na stałe wpisało się głośne czytanie książek dzieciom przez znanych Gorzowian. Nieocenioną wartość mają warsztaty biblioterapeutyczne prowadzone w Oddziale dla Osób Specjalnej Troski, jako zajęcia terapeutycznie wykorzystujące zalety literatury. Ponadto odbywają się m.in. spotkania edukacyjno-czytelnicze, konkursy recytatorskie czy konkursy plastyczne, w których tematem przewodnim są wybierane najpiękniejsze baśnie świata.

W ostatnich latach diametralnie zmienił się wizerunek bibliotek publicznych. Poza dwiema funkcjonującymi w województwie lubuskim bibliotekami wojewódzkimi, które starają się wychodzić naprzeciw nowym trendom i oczekiwaniom czytelników/ użytkowników, ogromnego znaczenia nabrały biblioteki publiczne w terenie. Niewątpliwie wpływ na taki stan rzeczy obok programu ministerialnego Biblioteka + miał również Program Rozwoju Bibliotek (PRB) – przedsięwzięcie Polsko-Amerykańskiej

Fundacji Wolności realizowane przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w latach 2009-2015. Istotą PRB było wspieranie bibliotek publicznych w całej Polsce w pełnieniu roli lokalnych centrów kultury i aktywności społecznej. Z programu skorzystało wiele bibliotek publicznych w województwie lubuskim. Poprawa infrastruktury, komputeryzacja bibliotek, automatyzacja procesów bibliotecznych, szkolenia kadry bibliotekarskiej nie tylko z zakresu technologii informacyjnych ale również z szeroko pojętej działalności kulturalno-edukacyjno-oświatowej to działania, które w rezultacie pozwoliły bibliotekom wyraźnie zaznaczyć swą obecność, wyjść naprzeciw zmieniającym się potrzebom mieszkańców, czytelników i co ważne poprzez swą działalność przyciągnąć tych, dla których do tej pory biblioteka nie miała większego znaczenia. Poprzez wprowadzone zmiany biblioteki te mogą włączać się dziś z powodzeniem w realizację wielu różnorodnych działań, również tych mających na celu wzrost czytelnictwa.

W odniesieniu do Programu Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego na lata 2017-2020 bardzo istotne staje się zachowanie, a przede wszystkim wspieranie i kontynuowanie wypracowanych do tej pory działań mających znaczący wpływ na rozwój czytelnictwa. Dotyczy to aktywnego uczestnictwa bibliotek w dotacyjnych programach rządowych i pozarządowych, a także w oddolnych inicjatywach w postaci ogólnopolskich kampanii społecznych. Ważnym zadaniem dla organizatorów bibliotek (jednostek samorządu terytorialnego) pozostaje zapewnienie im wkładu własnego w programie – Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych (Priorytet 1 w ramach „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa” na lata 2016-2020), którego operatorem jest Biblioteka Narodowa. Stały dopływ nowości to jeden z czynników warunkujących wzrost czytelnictwa.

Podsumowując, działania i postawy zmierzające do rozwoju czytelnictwa w województwie lubuskim w perspektywie najbliższych lat obejmują:

- działalność wydawniczą Bibliotek jako działalność promującą czytelnictwo,
- wspieranie regionalnego rynku wydawniczego,
- udział w cyklicznych ogólnopolskich kampaniach promujących czytelnictwo; „Cała Polska czyta dzieciom”, „Narodowe Czytanie”, „Tydzień Bibliotek”, „Przystanek Historia” i inne.
- uczestnictwo bibliotek w dotacyjnych programach rządowych i pozarządowych: „Dyskusyjne Kluby Książek”,
- zapewnienie stałego dopływu nowości wydawniczych, w tym udział bibliotek w „Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa” z uwzględnieniem priorytetu: „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych”,
- stworzenie czytelnikom optymalnych warunków korzystania ze zbiorów i usług bibliotek publicznych poprzez zmianę ich infrastruktury, zastosowanie nowych technologii i innowacyjnych rozwiązań,

- zapewnienie czytelnikom dostępu do książek elektronicznych,
- przygotowanie oferty edukacyjnej dla młodzieży z wykorzystaniem nowych technologii. Przystawianie literatury w postaci edukacyjnych gier literackich z wykorzystaniem urządzeń mobilnych (tablety, smartfony),
- edukację czytelniczą skierowaną do rodziców, uświadamiającą potrzebę czytania dzieciom od najmłodszych lat i wpływu na ich rozwój,
- kształcenie kadry bibliotekarskiej w zakresie edukacji czytelniczej,
- kontynuację konkursów literackich (m.in. „Wawrzyny Lubuskie”),
- otwartą postawę względem czytelników, „wyjście” na zewnątrz – do potencjalnych czytelników.

6.3. Wspieranie edukacji artystycznej w różnych formach

Edukacja artystyczna w województwie lubuskim, podobnie jak w całej Polsce, realizowana jest w różnych jednostkach, co rzutuje na jej charakter:

- 1) mocno sformalizowany w szkolnictwie artystycznym podlegającym Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego; w jednostkach oświatowych podlegających Ministerstwu Oświaty lub artystyczno-oświatowych podlegających samorządom lokalnym,
- 2) bardziej swobodny w inicjatywach społecznych lub prywatnych prowadzonych przez fundacje, stowarzyszenia lub osoby indywidualne.

Zakres merytoryczny edukacji artystycznej obejmuje: muzykę (naukę śpiewu, gry na instrumentach, zajęcia twórcze), sztuki plastyczne (m. in. malarstwo, rzeźbę, grafikę, działania przestrzenne), taniec, aktorstwo (sztukę żywego słowa), film. W szkolnictwie artystycznym województwa lubuskiego zdecydowanie dominują działania muzyczne realizowane na pierwszym stopniu kształcenia – tj. w szkołach podstawowych. Jednak, co istotne, mieszkańcy tego województwa mają zapewniony pełny cykl kształcenia artystycznego w zakresie muzyki oraz plastyki – począwszy od szkoły podstawowej, przez średnią po szkołę wyższą (tab. 1). Zatem uzdolniona muzycznie i plastycznie młodzież ma szansę na uzyskanie pełnego wykształcenia, a następnie na pracę w swoim rodzinnym regionie. Dowodem tego jest duża grupa prywatnych inicjatyw artystycznych (także o charakterze edukacyjnym) realizowanych przez absolwentów lubuskich szkół artystycznych różnych szczebli, a przede wszystkim przez absolwentów Wydziału Artystycznego Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Tabela 1. Edukacja artystyczna w województwie lubuskim w szkolnictwie na różnych poziomach kształcenia

Lp.	Miejscowość	Nazwa placówki	Dziedzina sztuki	Organ prowadzący
1.	Gorzów Wielkopolski	Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Tadeusza Szeligowskiego	Muzyka	JST: Miasto Gorzów Wlk.
2.	Gorzów	Szkoła Muzyczna I stopnia im. Władysława	Muzyka	JST: Miasto

	Wielkopolski	Jana Ciesielskiego		Gorzów Wlk.
3.	Gorzów Wielkopolski	Liceum Plastyczne	Sztuki piękne	MKiDN
4.	Gubin	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Kazimierza Serockiego	Muzyka	MKiDN
5.	Krosno Odrzańskie	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia	Muzyka	MKiDN
6.	Międzyrzecz	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia	Muzyka	MKiDN
7.	Nowa Sól	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Grażyny Bacewicz	Muzyka	MKiDN
8.	Słubice	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia	Muzyka	MKiDN
9.	Słubice	Społeczna Niepubliczna Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I stopnia	Muzyka	Słubickie Towarzystwo Muzyczne
10.	Strzelce Krajeńskie	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia	Muzyka	MKiDN
11.	Szprotawa	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia	Muzyka	MKiDN
12.	Świebodzin	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Zygmunta Noskowskiego	Muzyka	MKiDN
13.	Wschowa	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Karola Kurpińskiego	Muzyka	MKiDN
14.	Żagań	Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Henryka Wieniawskiego	Muzyka	MKiDN
15.	Żary	Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Georga Philippa Telemanna	Muzyka	MKiDN
16.	Zielona Góra	Społeczne Ognisko Artystyczne Lubuskiego Towarzystwa Muzycznego im. Henryka Wieniawskiego	Muzyka, Balet	Lubuskie Towarzystwo Muzyczne
17.	Zielona Góra	Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I stopnia	Muzyka	JST: Miasto Zielona Góra
18.	Zielona Góra	Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Mieczysława Karłowicza	Muzyka	MKiDN
19.	Zielona Góra	Zespół Szkół Plastycznych	Sztuki piękne	MKiDN
20.	Zielona Góra	Akademia Twórczych Poszukiwań: - Lubuska Szkoła Fotografii - Lubuska Szkoła Telewizji i Filmu	- Fotografia - Film	Szkoła prywatna
21.	Zielona Góra	Wydział Artystyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego - Instytut Muzyki - Instytut Sztuk Wizualnych	- Muzyka - Sztuki piękne (malarstwo, grafika, rzeźba) - Sztuki projektowe (architektura wnętrz)	MNiSW

Obecność szkolnictwa artystycznego w województwie lubuskim jest bardzo istotna dla wszechstronnego rozwoju artystycznego jego mieszkańców, gdyż szkoły oświatowe (podstawowe

i ponadpodstawowe) realizują edukację artystyczną tylko w obowiązkowym, a więc niewielkim zakresie. Reforma szkół oświatowych nie wniosła niestety żadnych nowych i korzystnych rozwiązań, muzyka i plastyka – mimo zapisów o charakterze deklaracyjnym – nadal traktowane są jako zajęcia mało ważne w ogólnym rozwoju ucznia. Taki wniosek wynika z liczby godzin przewidzianych na te dwa przedmioty oraz ich treści merytorycznych. Na muzykę i plastykę w klasach IV-VII przeznaczono po jednej godzinie tygodniowo, co daje łącznie 4 godziny w całym okresie nauki dla każdego z tych przedmiotów. Pozostawiono więc taką samą liczbę obowiązkowych godzin (poprzednio były to 3 godziny w klasach IV-VI oraz 1 godzina w gimnazjum). Ponadto dyrektor szkoły może dodać 1 godzinę na muzykę lub plastykę (np. w VIII klasie), podczas, gdy w poprzednim systemie w gimnazjum przewidziane były 2 godziny fakultatywnych zajęć artystycznych (muzycznych lub plastycznych) przez dwa lata nauki. Biorąc pod uwagę wariant optymistyczny (że dyrektor doda tę 1 godzinę), to i tak wobec dwóch godzin fakultatywnych z gimnazjum bilans jest ujemny. W zakresie merytorycznym nowa podstawa programowa dla tych przedmiotów nie wprowadza zasadniczych zmian, a jedynie bardziej uszczegóławia zagadnienia oraz nadaje im inny niż dotychczasowy porządek. Oba przedmioty artystyczne w założeniach podstawy programowej mają służyć przede wszystkim celom wychowawczym, ogólnemu rozwojowi wyobraźni i kreatywności ucznia oraz wyposażeniu go w wiedzę podstawową z zakresu historii sztuki (muzycznej i plastycznej) oraz historii kultury. Dla każdego doświadczonego nauczyciela oczywistym jest fakt braku kluczowego zagadnienia – indywidualnego podejścia do ucznia w procesie nauki muzyki czy plastyki, co bezpośrednio wynika z czasu przeznaczonego na tę edukację wyłącznie w ramach jednostki lekcyjnej.

Ponadto warto pamiętać o tym, że edukacja artystyczna jest procesem trwającym całe życie i odbywającym się także poza jednostkami do tego powołanymi. Istotne jest więc stworzenie okazji do edukowania ludzi dorosłych oraz całych rodzin w czasie wolnym od pracy i zajęć szkolnych.

Wobec powyższego sformułowano trzy najważniejsze postulaty w zakresie edukacyjnych działań artystycznych:

1. Należy wspomagać działalność obu rodzajów szkół – w zakresie akcji artystycznych upowszechniających ich działalność w społecznościach lokalnych oraz poza nimi – poprzez dofinansowanie różnych prezentacji młodych artystów (projektów, wystaw, pokazów, koncertów, warsztatów) realizowanych poza szkołą na rzecz instytucji zewnętrznych. Takie interaktywne zadania sprzyjają artystycznej edukacji społeczeństwa lokalnego (odbiorców), ale i młodych wykonawców, dla których konfrontacja z otoczeniem pozaszkolnym jest elementem stymulującym ich rozwój.
2. Priorytetem powinna być szczególna dbałość o artystyczną edukację pozaszkolną, która wspomaga proces wchodzenia w arkana sztuki w sposób zgodny z indywidualnymi

zainteresowaniami i możliwościami ucznia, a nakierowanym na jego aktywność artystyczną (śpiew, grę na instrumentach, rysowanie, malowanie, itp.). Przykładem tego jest oferta Młodzieżowego Centrum Kultury i Edukacji „Dom Harcerza” w Zielonej Górze.

Edukacja artystyczna jest procesem trwającym całe życie i odbywającym się także poza jednostkami do tego powołanymi. Istotne jest więc stworzenie okazji do edukowania ludzi dorosłych oraz całych rodzin w czasie wolnym od pracy i zajęć szkolnych.

3. Promowane i wspomagane finansowo powinny być np. niedzielne wydarzenia rodzinne tzw. Audycje artystyczne pt. „Niedzielne spotkania ze sztuką”, dające możliwość kontaktu z profesjonalnymi artystami. Mają to być wydarzenia organizowane i realizowane przez jednostki kultury oraz odbywające się w ich siedzibach, co jest gwarancją najwyższej jakości tych wydarzeń. Proponowane są: koncerty rodzinne w filharmonii; lekcje artystyczne w galerii i muzeum; spektakle rodzinne oraz spotkania z literaturą w teatrze.

Powyższe trzy zakresy działań przygotowują odbiorcę sztuki – konsumenta oferty wojewódzkich instytucji kultury, przyczynią się także do podniesienia świadomości artystycznej społeczeństwa, które powinno otrzymać alternatywną propozycję dla wszechobecnej tzw. kultury popularnej. Realizacja tych propozycji niewątpliwie wprowadzi mieszkańców województwa lubuskiego na wyższy poziom życia społecznego, gdyż przekona ich, że sztuka tzw. „wysoka” jest ważnym, bo wartościowymi i przez to wartym zachodu elementem ludzkiej aktywności.

Edukacja artystyczna jest realizowana nie tylko w systemie szkolnym, co pokazuje m.in. program wojewódzki PRO ARTE, a także dwuletnie badania realizowane w projekcie Kultura Tędy. Ważne jest, aby instruktorów, którzy przygotowują młodzież do kontaktu ze sztuką (muzyką, recytacją, tańcem i teatrem) wyposażać w niezbędne kompetencje- zwłaszcza nauczycieli, którzy tworzą kółka teatralne itp.

6.4. Projekty strategiczne dla Województwa Lubuskiego w obszarze kultury

Infrastruktura kulturalna jest istotnym elementem warunkującym dostępność do oferty kulturalnej regionu. Jej rozwój w znacznym stopniu decyduje o konkurencyjności kulturalnej województwa. W celu zwiększenia atrakcyjności i dostępności oferty należy poprawiać stan istniejących obiektów i ich wyposażenia technicznego, co może ułatwić dostępność do tych nich oraz uatrakcyjnić ich ofertę. Potrzebne jest także wdrożenie nowoczesnych form prezentacji oferty (poprzez multimedia, digitalizację, wprowadzenie interaktywnych form ekspozycji zasobów, zwiększenie otwartości muzeów poprzez większą aktywizację odbiorców etc.). Takie działania pozwolą dostosować ofertę kulturalną do zmieniających się oczekiwań mieszkańców województwa i odwiedzających je turystów. Zaobserwowano również konieczność przeciwdziałania postępującej degradacji lubuskich zabytków (warto zwrócić uwagę na listę zabytków uwzględnionych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa). W tym kontekście

warto podkreślić, że część instytucji muzealnych mieści się właśnie w obiektach zabytkowych lub grupuje obiekty zabytkowe, np. skanseny, co jest interesującym kierunkiem rozwoju działalności kulturalnej.

Dobrym przykładem jest tutaj działalność Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze – Ochli, powołanego jako samodzielna placówka w 1981 roku. Jest to jedyne muzeum typu skansenowskiego na pograniczu zachodnim, przedstawiające na 13 ha zabytki architektury drewnianej i murowanej reprezentatywne dla regionu lubuskiego. Posiada ekspozycje poświęcone dorobkowi kulturowemu społeczności lokalnych o różnych „korzeniach” etnicznych i różnym dziedzictwie regionów Europy Środkowej. Ekspozycje prezentują tradycyjną kulturę społeczności lokalnych z uwzględnieniem uwarunkowań i procesów historycznych. Muzeum wypracowało wiele cyklicznych imprez kulturalnych nawiązujących do polskich i regionalnych tradycji, zwyczajów, obrzędów - zgodnie z kalendarzem agrarnym i obyczajowym - odbywających się od wielu lat. Przygotowywane ekspozycje, programy edukacyjne oraz wydarzenia kulturalne są wynikiem wieloletnich badań terenowych realizowanych przez kadrę muzealną. Muzeum, od wielu lat z dobrymi efektami, realizuje program pn. „Centrum Kultur Regionalnych”, gdzie w ramach licznych projektów pozyskało środki finansowe na translokację, rekonstrukcję, ochronę i zabezpieczenie tradycyjnych obiektów architektury wytypowanych do szczególnej ochrony. Muzeum nie dysponuje wystarczającą infrastrukturą dotyczącą zaplecza magazynowo-techniczno-biurowego, niezbędnego do profesjonalnego funkcjonowania Muzeum z ekspozycją na 13 ha, gromadzącego różnego typu kolekcje w tym duże kubaturowo. W chwili obecnej posiada wiatę techniczno-gospodarczą o powierzchni ok. 200m² oraz drugi obiekt, w którym jest wydzielona część magazynowa dla muzealiów o powierzchni ok. 200m².

Do realizacji tych zadań niezbędna jest rozbudowa zaplecza magazynowo-technicznego instytucji. W tym celu przygotowano docelowy projekt o charakterze inwestycyjnym pn. „Kultury Europy – w kulturze regionu – II etap”.

Niepodważalnym faktem jest występowanie barier utrudniających funkcjonowanie i rozwój instytucji kultury, w tym: finansowe (które powodują konieczność poszukiwania sponsorów i mecenasów), lokalowe (braki sal edukacyjnych, pomieszczeń magazynowych, powierzchni wystawienniczych scenicznych), związane z pozostałą infrastrukturą techniczną (braki w zakresie informatyzacji, digitalizacji etc.), kadrowe (związane z brakiem niektórych kategorii pracowników, ich niskimi wynagrodzeniami), prawne (niekorzystne ustawodawstwo dotyczące funkcjonowania instytucji kultury), zmieniające się przepisy w zakresie warunków technicznych obiektów, instalacji itp. Część obiektów instytucji kultury wymaga dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Załączona diagnoza wskazuje na konieczność przede wszystkim lepszego wykorzystania posiadanego potencjału historycznego, a przede wszystkim jego różnorodności. Natomiast zjawiska w obszarze kultury należałoby aranżować w nawiązaniu do dawnej tradycji z uwzględnieniem obyczajów, tradycji i zwyczajów. Wykorzystanie posiadanych atutów to głównie systematyczna dbałość o ich zagospodarowanie oraz dobry stan techniczny, a także dokładanie starań o uatrakcyjnienie oferty i unowocześnienie form jej prezentacji. Konieczne jest także stworzenie atrakcyjnego i efektywnego systemu informacji o kulturze w województwie lubuskim, dla zapewnienia właściwej komunikacji między różnymi interesariuszami sfery.

Wartymi realizacji są działania zmierzające do poprawy infrastruktury tych instytucji (w tym budynków, pomieszczeń, uzupełniania zbioru eksponatów), co może ułatwić dostępność do tych nich oraz uatrakcyjnić ich ofertę. Potrzebne jest także wdrożenie nowoczesnych form prezentacji oferty (poprzez multimedia, digitalizację, wprowadzenie interaktywnych form ekspozycji zasobów, zwiększenie otwartości muzeów poprzez większą aktywizację odbiorców etc.). Takie działania pozwolą dostosować ofertę kulturalną do zmieniających się oczekiwań mieszkańców województwa i odwiedzających je turystów. Zaobserwowano również konieczność przeciwdziałania postępującej degradacji lubuskich zabytków (warto zwrócić uwagę na listę zabytków uwzględnionych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa). W tym kontekście warto podkreślić, że część instytucji muzealnych mieści się właśnie w obiektach zabytkowych lub grupuje obiekty zabytkowe, np. skanseny, co jest interesującym kierunkiem rozwoju działalności kulturalnej. Stwierdzono również jeden z najniższych wskaźników liczby galerii i salonów sztuki.

Jako rekomendowane działania dla regionu w obszarze polityki kulturalnej są projekty mające strategiczne znaczenie dla Województwa Lubuskiego:

6.4.1. Rozbudowa i modernizacja Muzeum Ziemi Lubuskiej

Plany o rozbudowie budynku Muzeum w Zielonej Górze snuto już od wielu lat. Stały rozwój tej placówki, wzbogacanie zbiorów, podejmowanie wielu nowych inicjatyw w ochronie dóbr kultury, ich naukowym opracowaniu i upowszechnianiu sprawił, że warunki lokalowe zaczęły tę działalność znacznie utrudniać i ograniczać.

W 2016 roku wpisano projekt rozbudowy i modernizacji Muzeum na listę do tzw. Kontraktu Terytorialnego, którą przekazano do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w celu udziału w konkursie o dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. 24 października

2017 roku podpisano decyzję o przyznaniu dofinansowania dla projektu pn. „Rozbudowa i modernizacja Muzeum Ziemi Lubuskiej”, stosowna umowa została podpisana 29 grudnia 2017 roku.

Projekt zakłada dobudowę do istniejącego budynku około 2000 m² powierzchni użytkowej, na czterech poziomach. Będą to przede wszystkim dwie duże nowe ekspozycje, historii Zielonej Góry i regionu z uwzględnieniem osadnictwa na Środkowym Nadodrzu po roku 1945 oraz sztuki współczesnej. W nowej części znajdzie się także duża sala konferencyjna, przestronny hol z renesansowym portalem, pracownie i miejsca do pracy dla muzealników, pomieszczenia socjalne i techniczne. Budynek będzie wyposażony w nowoczesne instalacje, które tworzyć będą właściwe warunki przechowywania, eksponowania i zabezpieczania zbiorów.

Drugim elementem projektu jest remont i modernizacja istniejącego budynku. Będzie to wymiana całej instalacji centralnego ogrzewania, remont instalacji elektrycznej w sali ekspozycyjnej na I piętrze, odnowienie ścian, przystosowanie dwóch pomieszczeń do pracy edukacyjnej, budowa nowych instalacji LAN i p.poż., systemu monitorowania i zabezpieczenia zbiorów, stworzenie właściwych warunków klimatycznych do prezentacji cennych zbiorów w pomieszczeniach ekspozycyjnych Śląskiej Sztuki Sakralnej i Galerii Tadeusza Kuntze. Inwestycja znacznie powiększy także przestrzeń magazynową, których obecnie bardzo brakuje.

6.4.2. Przebudowa i remont budynku willowego Regionalnego Centrum Animacji Kultury

Realizowany projekt zakłada modernizację zabytkowej willi Suckera w Zielonej Górze przy ul. Sienkiewicza 11, poprzez przebudowę i kompleksowy remont pomieszczeń budynku. Odrestaurowane zostaną zabytkowe sale wraz z nadaniem im nowych funkcji użytkowych. Pozostałe pomieszczenia

w wyniku modernizacji zostaną dostosowane do współczesnych standardów biurowych. Budynek wpisany do rejestru zabytków województwa lubuskiego będzie dostosowany dla niepełnosprawnych (windą), a także zostaną zastosowane zgodne ze współczesnymi normami systemy p.poż., instalacje niskoprądowe, wentylacje, klimatyzacja itp.

6.4.3. Rozbudowa i nadbudowa budynku Regionalnego Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze wraz z restauracją zabytkowego parku

Projekt zakłada rozbudowę i nadbudowę istniejących budynków Centrum: poligrafii i garaży wraz z restauracją zabytkowego parku (zagospodarowanie terenu, odtworzenie parku wpisanego do rejestru zabytków i nadanie mu funkcji społecznych). Celem jest adaptacja istniejącej przestrzeni i zabudowy na potrzeby nowych działań wynikających z planowanej zmiany profilu funkcjonowania instytucji. W ramach działań inwestycyjnych, zaplanowano prace, w wyniku których powstaną innowacyjne przestrzenie do realizacji programu edukacji kulturowej wzmacniające działania animacyjne, badawcze i edukacyjne oraz chroniące dziedzictwo kulturowe regionu.

6.4.4. Inwestycje w Teatry

W województwie lubuskim działają tylko dwa teatry dramatyczne: Teatr im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp. oraz Lubuski Teatr im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze. Podstawową barierą ograniczającą funkcjonowanie i rozwój działalności teatralnej jest infrastruktura z końca XIX i początku XX wieku. Od tego czasu potrzeby instytucji mieszczących się w obiektach zabytkowych, jak i potrzeby społeczne w zakresie kultury znacznie wzrosły. Zwiększyła się również liczba osób mieszkających na obszarze oddziaływania teatrów tj. populacja Województwa Lubuskiego i województw ościennych. Znacznie zwiększyła się liczba osób zainteresowanych udziałem w kulturze, szereg instytucji i osób indywidualnych zgłasza potrzeby związane z koniecznością rozbudowy rozwoju instytucji. Potrzeba realizacji projektów modernizujących jednostki kultury wynika z diagnozy zarówno kiepskiego stanu infrastruktury, jak też braków w zakresie oferty. Została również określona w toku konsultacji społecznych, podejmujących kwestię rewitalizacji. Sceniczne instytucje kultury zajmują ważne miejsce w życiu mieszkańców województwa lubuskiego. Stwierdzono rosnące zainteresowania teatralną ofertą wśród odbiorców kultury, a to wymaga inwestycji, które pozwolą dostosować je do standardów europejskich oraz zmieniających się wymogów w zakresie funkcji, doznań estetycznych, dostępności, udogodnień dla odwiedzających. Stąd też na realizację zasługują następujące inwestycje:

- **Modernizacja Lubuskiego Teatru im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze.**

Zakres zamierzenia inwestycyjnego obejmuje wykonanie obiektu użytkowanego jako Scena Letnia z odpowiednim zapleczem technicznym, scenę lalkową dla dzieci i młodzieży z możliwością stałej ekspozycji lalek. W obiekcie powstaną także pomieszczenia techniczne i magazynowe towarzyszące planowanej rozbudowie i wkomponowane w układ funkcjonalny obiektu. Celem uzupełnienia zdiagnozowanego braku miejsc oprócz stworzenia dwóch scen z widowniami, część pomieszczeń będzie wykorzystywana na potrzeby ekspozycji lalek i zajęcia warsztatowo-dydaktyczne dla dzieci i młodzieży. W obiekcie powstaną także szatnie, zostanie zainstalowana klimatyzacja, przystosowania dla osób niepełnosprawnych i pełne zabezpieczenia p.pożarowe. Obiekt zostanie połączony łącznikiem z obecną siedzibą Teatru.

- **Rewitalizacja Teatru im. J. Osterwy w Gorzowie Wielkopolskim - ETAP V.**

W ramach inwestycji w teatrze przeprowadzono już następujące prace: remont małej Sceny Teatru wraz z holem głównym dolnym, górnym, wejściowym i szatniowym, remont portierni i klatki schodowej, remont biura obsługi widzów, remont kasy, remont kawiarni, remont pozostałej części elewacji wschodniej, zachodniej i południowej wraz z dociepleniem, wymiana drzwi wewnętrznych bocznych

i zewnętrznych bocznych, schody zewnętrzne boczne, instalacje oświetlenia alarmowego, instalacje

wyrównawcze oraz alarmowe. Na kolejne lata zaplanowano m.in. prace kubaturowe związane z rozbudową budynku teatru wraz z zagospodarowaniem terenu w ramach rewitalizacji Teatru im. J. Osterwy w Gorzowie Wlkp. wraz wyposażeniem obiektu w sprzęt niezbędny do realizacji zadania, a także modernizację sceny głównej. Jest to planowana realizacja inwestycji w ramach zadania „Ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego Teatru im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wielkopolskim na potrzeby rozwoju turystyki”.

6.4.5. Rozbudowa i modernizacja Filharmonii Zielonogórskiej

Głównym celem przebudowy budynku Filharmonii Zielonogórskiej im. Tadeusza Bairda w Zielonej Górze jest dostosowanie budynku do standardów europejskich i współczesnych wymogów w zakresie funkcji, użytkowania, doznań estetycznych, a przede wszystkim podniesienia atrakcyjności tego miejsca dla mieszkańców. Zakres planowanych prac obejmuje: modernizację wejścia do budynku Filharmonii oraz modernizację istniejącego budynku i sali koncertowej Międzynarodowego Centrum Muzycznego Wschód-Zachód (nowe wejście do bud., kawiarnia z zapleczem, szatnia, sala kameralna, modernizacja klimatyzacji, instalacji wod.-kan., przebudowa piwnic, zainstalowanie zapadni dla fortepianu, przystosowanie budynku do nowych wymagań p.poż.)

6.4.6. Kompleksowy remont, konserwacja i renowacja zabytków oraz modernizacja wystaw stałych w Zagrodzie Młyńskiej w Bogdańcu

Przedmiotem projektu jest przeprowadzenie kompleksowego remontu obiektów i otoczenia Zagrody Młyńskiej w Bogdańcu. Zagroda znajduje się na terenie i podlega ochronie Parku Kulturowego „Dolina Trzech Młynów”. Ponadto Młyn Górny wpisany jest do rejestru zabytków. Projekt realizowany jest na terenie obszaru zdegradowanego „Obszar północny z młynem wodnym” wyznaczonego w Gminnym Programie Rewitalizacji na lata 2016-2022 z perspektywą na 2024. Zagroda Młyńska w Bogdańcu była i jest obiektem o dużym znaczeniu kulturalnym i turystycznym dla regionu. Jest jednym z nielicznych skansenów w regionie lubuskim prezentującym kulturę i technikę wiejską. Obejmuje 3 zabytkowe obiekty, spośród których najstarszym jest budynek młyński wzniesiony w konstrukcji szkieletowej w 1826 roku. Przeprowadzane corocznie badania techniczne obiektów Zagrody Młyńskiej potwierdzają postępującą degradację budynków. Z uwagi na zły stan techniczny znacznie ograniczona została powierzchnia ekspozycyjna, a co za tym idzie oferta kulturalna placówki. Brak jest nowoczesnego wyposażenia ekspozycyjnego i multimedialnego. Ponadto w związku z brakiem utwardzonych ścieżek i nierównymi nawierzchniami obiekty są praktycznie niedostępne dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Realizacja projektu zapewni poprawę stanu technicznego obiektów, zabezpieczając je przed dalszym niszczeniem oraz gwarantując bezpieczny i powszechny dostęp do nich. Ochrona przed postępującą degradacją zabytkowych obiektów Muzeum oraz poprawa warunków przechowywania i udostępniania muzealiów przy jednoczesnym unowocześnieniu i rozszerzeniu oferty kulturalnej (wykorzystującej

aplikacje i usługi TIK oraz treści cyfrowe) zwiększy atrakcyjność instytucji, spełniając oczekiwania mieszkańców regionu oraz odwiedzających go turystów, co w konsekwencji spowoduje większe wykorzystanie posiadanych zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego oraz potencjału turystycznego regionu.

7. Działania na rzecz infrastruktury oraz oferty kulturalnej województwa lubuskiego

7.1. Centrum Archeologiczne” w Wicinie

Grodzisko w Wicinie to wyróżniająca się do dziś w krajobrazie pozostałość grodu ludności kultury łużyckiej z okresu halsztackiego. Zlokalizowane jest w pobliżu wsi Wicina, w północnej partii utworzonego przez Gminę Jasień w 2013 roku Parku Kulturowego Grodzisko w Wicinie. Gród został założony około połowy VIII wieku p.n.e. (750 rok p.n.e.), a kres jego funkcjonowania wiąże się z najazdem koczowniczego plemienia Scytów w 2. połowie VI wieku p.n.e. (po 571 roku p.n.e.), w wyniku którego został wyrabowany i spalony.

Badania archeologiczne wykazały, że jest to obiekt niezwykle cenny dla dziedzictwa kulturowego naszego województwa. Dokonane odkrycia pozwoliły na dość dobre rozpoznanie struktury zabudowy grodu oraz jego chronologii i przynależności kulturowej. Wyniki badań w znacznym stopniu umożliwiają poznanie kultury materialnej społeczności zamieszkującej tu na przestrzeni 150-200 lat. Wybór miejsca lokacji grodu, organizacja i sposób jego budowy (zarówno wałów obronnych, jak i majdanu), organizacja warsztatów produkcyjnych, biegłość rzemieślników (której świadectwem jest ogromny zbiór zabytków, przede wszystkim z brązu, ale i z żelaza, złota, kości, kamienia, gliny), świadczą o niezwykle wysokim poziomie rozwoju gospodarczego i społecznego tej ludności. Fakty te skłaniają archeologów do przyjęcia hipotezy, że gród był w tamtych czasach faktorią prowadzącą wymianę handlową co najmniej z terenami położonymi na południu oraz ośrodkiem zaspakajającym potrzeby swoje i mieszkańców tego mikroregionu osadniczego.

Zabytki archeologiczne z badań grodziska zgromadzone zostały na terenie nieruchomości Wicina 41. Przedsięwzięcie to będzie realizowane przez Fundację Parku Kulturowego Grodzisko w Wicinie i Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze z siedzibą w Świdnicy, które podejmują wspólne działania w celu zachowania i propagowania dziedzictwa archeologicznego naszego województwa. Możliwe to będzie poprzez poprawę infrastruktury, stworzenie odpowiednich warunków organizacyjnych i technicznych do opracowania materiałów zabytkowych oraz prowadzenia badań naukowych i działań edukacyjnych, które umożliwią rozwój turystyki w gminie i województwie.

Duże znaczenie ma ulokowanie „Centrum Archeologicznego” na wsi. Zwiększenie dostępności do kultury będzie impulsem dla tej społeczności do podejmowania działań służących podnoszeniu własnego statusu społecznego i ekonomicznego, jednocześnie wspomagających działalność Centrum.

Utworzenie „Centrum Archeologicznego w Wicinie” umożliwi spełnienie obowiązku wobec nauki i społeczeństwa poprzez opracowanie materiałów zabytkowych oraz prowadzenie działalności edukacyjnej, zwłaszcza wśród młodego pokolenia, które przejmie kiedyś zarządzanie tym dziedzictwem. Tak samo istotne jest, aby ten niezwykle ważny dla województwa lubuskiego zabytek znalazł należną mu opiekę i ochronę i stał się wizerunkiem naszego województwa – przykładem dbałości o dziedzictwo kulturowe.

7.2. Renowacja średniowiecznych murów obronnych (z zagospodarowaniem terenów przyległych) w Strzelcach Krajeńskich

Znaczenie Strzelec Krajeńskich na mapie kulturalnej województwa zostało podkreślone również poprzez wpisanie na listę przedsięwzięć podstawowych Kontraktu Terytorialnego projektu pn. „Renowacja średniowiecznych murów obronnych wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych w Strzelcach Krajeńskich”, (który zakłada renowację średniowiecznych murów, zagospodarowanie terenów wokół murów. Kontrakt Terytorialny dla regionu lubuskiego został podpisany 14 listopada 2014 r. (zatwierdzony przez radę Ministrów 13 listopada 2014 r. Uchwałą numer 219). W ramach jego aktualizacji i rozszerzenia w zakresie inwestycji w obszarze kultury i dziedzictwa, projekt gminy Strzelce Krajeńskie znalazł się w gronie istotnych dla rozwoju regionu inwestycji zgłoszonych przez Zarząd Województwa Lubuskiego i został ujęty w załączniku 1 b jako pozycja: "Wsparcie obszaru kultury w województwie lubuskim poprzez realizację projektów infrastrukturalnych kluczowych dla rozwoju regionu i państwa, służących rozwojowi kultury i dziedzictwa narodowego" w Aneksie do Kontraktu. Projekt pt. „Renowacja średniowiecznych murów obronnych wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych oraz utworzenie muzeum w Strzelcach Krajeńskich” złożony w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura

i Środowisko otrzymał wysoką ocenę ale nie zakwalifikował się do dofinansowania – co potwierdza potencjał projektu na poziomie kraju.

7.3. Lokalny szlak śladami kultury narodowo-sakralnej

Powstanie szlaku kulturowego będzie formą ochrony dziedzictwa przeszłości, wzmocnieniem oferty turystycznej gminy Międzyrzecz, Świebodzin i Przytoczna oraz poprawą potencjału kulturowego, sakralnego, turystycznego jak również aspektu edukacyjnego. Poprzez utworzenie szlaku nastąpi również zbliżenie regionów – gmin, które łączy trasa szlaku jak również materialne i niematerialne przybliżenie atrakcyjności dziedzictwa. W założeniu merytorycznym planowany szlak będzie obejmował dziedzictwo kulturowe, sakralne, turystyczne i przyrodnicze mikroregionu międzyrzeckiego. Tematem wiodącym szlaku będzie dziedzictwo religijne jako uzupełnienie dla oferty istniejącej.

Szlak kulturowy swoim zasięgiem będzie obejmował następujące miejsca: Świebodzin – Pomnik Chrystusa Króla, Gościkowo-Paradyż - Zespół klasztorny opactwa cysterskiego w Gościkowie-

Paradyżu, Pniewo – Międzyrzecki Rejon Umocniony – Muzeum Fortyfikacji i Nietoperzy w Pniewie, Kęszyca Leśna – Lubuski Nazaret, Międzyrzecz – Sanktuarium Pierwszych Męczenników Polski, Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej im. Alfa Kowalskiego, zamek z XIV - XVI wieku, Święty Wojciech - Kościół Filialny Święty Wojciech, Rokitno – Sanktuarium Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej.

W wyniku zaplanowanego zadania powstanie ścieżka pieszo-rowerowa przebiegająca przez tereny gminy oraz Nadleśnictwa Międzyrzecz wraz z miejscami obsługi podróżnych zlokalizowanych na terenach leśnych. Produkt będzie dostępny bezpłatnie, natomiast koszty jego utrzymania zostaną pokryte przez właścicieli terenów. Obiekty sakralne udostępniane są przez ich właścicieli/zarządców w ramach lokalnych cenników zgodnie z regulaminami danej placówki.

7.4. Rozbudowa Muzeum Woldenberczyków w Dobiegniewie

W czasie II wojny światowej w dawnym Woldenbergu mieścił się obóz dla polskich oficerów. Przebywało w nim siedem tysięcy jeńców. Byli wśród nich najwybitniejsi przedstawiciele polskiej inteligencji: naukowcy, literaci, aktorzy, plastycy, sportowcy. Muzeum mieści się w baraku części niemieckiej obozu. Powierzchnia ekspozycji muzealnej wynosi ok.400m². Niektóre elementy wyposażenia obozowego przeniesiono z poszczególnych baraków m.in. drzwi pochodzące z aresztu obozowego, płyty nagrobne z cmentarza obozowego, prawą stronę ołtarza z kaplicy obozowej – płaskorzeźba wykonana przez prof. Stanisława Horno- Popławskiego. Na zasoby muzealne składają się zbiory własne – ok. 2459 zinwentaryzowanych eksponatów i kilkadziesiąt depozytów. Eksponaty w większości są darem byłych jeńców lub ich rodzin. Celem rozwoju i rozbudowy dobiegniewskiego muzeum jest rekonstrukcja części budynków dawnego obozu jenieckiego i zagospodarowanie przyległego terenu. Realizacja zadania planowana jest ze środków INTERREG VA BB-PL 2014-2020.

8. Aktywność kulturalna samorządowych instytucji kultury w zakresie współpracy zagranicznej

Województwo lubuskie aktywnie rozwija współpracę transgraniczną i międzynarodową. Głównymi, naturalnymi partnerami są sąsiadujące landy niemieckie: Brandenburgia i Saksonia, ale region nie zamyka się na inne kierunki współpracy międzynarodowej. Bezpośrednimi efektami podejmowanych działań są m. in. wymiana młodzieży, wspólna realizacja projektów kulturalnych i społecznych, inicjatywy gospodarcze itd.

Samorządowe instytucje kultury w ostatnich latach współpracowały w obszarze kultury z partnerami międzynarodowymi. Występowały również w roli organizatora przedsięwzięć kulturalnych. W latach ubiegłych w zakresie działań Instytucji można odnotować szereg projektów i inicjatyw kulturalnych. Współpraca międzynarodowa jest jednym z najważniejszych elementów strategii rozwoju. Od kilku lat wypracowano metody współpracy, m. in. z sąsiadami z Zachodu. Zrealizowano liczne projekty

współpracy kulturalnej z partnerami z Niemiec, dzięki czemu lubuskie projekty zaistniały w Unii Europejskiej. Międzynarodowa współpraca kulturalna przebiega na kilku poziomach, z jednej strony jest to współkształtowanie polityki kulturalnej w regionie transgranicznym z naszymi najbliższymi sąsiadami, z drugiej podtrzymywanie stałej współpracy z regionami lub pojedynczymi miastami w Europie. Efekty tych działań to udział lubuskich artystów i menadżerów kultury w licznych projektach międzynarodowych, wymiany kulturalne, projekty edukacyjne, spotkania. Głównymi celami w strategii współpracy międzynarodowej są: tworzenie partnerstw, tworzenie i wdrażanie nowych projektów kulturalnych opartych o współpracę i nastawionych na budowanie wspólnej przestrzeni kulturowej, tworzenie i wdrażanie strategii promocji międzynarodowej.

Wybrane przykłady inicjatyw zagranicznych przedstawione, mogą być podstawą do wyznaczenia potencjałów rozwojowych. **Lubuski Teatr im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze** w latach ubiegłych był organizatorem międzynarodowej produkcji spektaklu „Fernando Krapp napisał do mnie ten list. Studium o prawdzie” Tankreda Dorsta w reżyserii Carstena Knoedlera, niemieccy twórcy podjęli współpracę z polskimi aktorami Lubuskiego Teatru. Spektakl grany był w Zielonej Górze (Polska), gdzie znalazł się w repertuarze. Premiera odbyła się 13 maja 2016r., a produkcja zebrała bardzo dobre recenzje, zapewniając wymianę doświadczeń, wzajemną obserwację pracy oraz popularyzację popularyzacja niemieckiego twórcy Tankreda Dorsta. LT zaprosił ponownie Die Theater (Niemcy) z gościnną wizytą ze spektaklem „Caligula” Alberta Camusa w reżyserii Roberta Czechowskiego w ramach Winobraniowych Spotkań Teatralnych 2016. Następnie podsumowano projekt wymiany twórców i dokonano prezentacji efektów oraz ewaluacji realizacji. Efekt wizyt stanowiło podsumowanie projektu wymiany twórców, prezentacja efektów oraz ewaluacja realizacji oraz zapoczątkowało wstępne rozmowy na temat współpracy w nadchodzącym sezonie 2017/2018. W związku z organizacją Festiwalu Trzech Narodów J-O-Ś w Zittau (Niemcy), na zaproszenie Gerhart-Hauptmann-Theater Gorkitz-Zittau GHT (Niemcy), Teatr Lubuski zaprezentował spektakl „Ja Ciebie też...” autorstwa w reżyserii Lecha Mackiewicza. Celem spotkania była prezentacja spektaklu Lubuskiego Teatru, udział w prezentacjach sylwetek twórców poszczególnych spektakli, rozmowy na temat kolejnych edycji festiwalu z udziałem Lubuskiego Teatru.

Prezentacja i promocja polskiej sztuki współczesnej oraz polskich twórców w Niemczech miała na celu zacieśnienie współpracy **Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze** z niemieckimi jednostkami kultury, poprzez m.in. organizację inicjatywy zagranicznej pn. Topografia polskiej sztuki współczesnej w Bad Muskau w Niemczech. Museumsverband des Landes Brandenburg było organizatorem kolejnego spotkania z MZL w Seelow, Brandenburg, Niemcy/Kostrzyn, lubuskie. Celem było spotkanie kuratorów przygranicznych muzeów i udział w prelekcjach pn. Alte Heimat - Neue Heimat, Deutsche und polnische

Museen westlich und östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg/Stara ojczyzna, nowa ojczyzna. Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry po II wojny światowej. MZL wzięło również udział w spotkaniu pod nazwą „Zu Hause und doch Fremd. Obcy w swoim domu” zorganizowanego z inicjatywy Haus Schlesien, Königswinter w Königswinter, Nadrenia Północna-Westfalia, Niemcy. Tematem przewodnim była analiza i porównanie doświadczeń niemieckich i polskich przesiedleńców/wygnańców

z i na Śląsk. Odbyla się dwujęzyczna wystawa ukazująca z niemieckiej i polskiej perspektywy doświadczenia wypędzenia i wykorzenienia. **Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp.** na zaproszenie Burg Beeskow w Beeskow, w Niemczech, wzięło udział w otwarciu wystawy pn. „Mit Europy” oraz pn. „Dzieła Udo Edelmann”. Projekt pod nazwą „Historyczne Gotowanie 2016” powstał we współpracy Interessengemeinschaft Alltagskultur, Günter Grützner, Mühlenstr. 36OT Altranft 16259 Bad Freienwalde oraz Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp. w celu zachowanie dziedzictwa kulturowego pogranicza polsko-niemieckiego poprzez reaktywowanie dawnych tradycji kulinarnych. **Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli** zostało zaproszone z inicjatywy zagranicznej na badania terenowe pn. „Serbołużyczanie z Łużyc Wschodnich” do Cottbus – Drehnow – Peitz (Niemcy). **Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp.** organizowała polsko-niemieckie sesje naukowe pn. „Nowa Marchia – prowincja zapomniana – Ziemia Lubuska – wspólne korzenie”. Głównym celem inicjatywy realizowanej nieprzerwanie od 2003 r. jest umocnienie tożsamości regionalnej żyjących w obszarze granicznym Polaków i Niemców oraz pogłębienie kontaktów międzyludzkich poprzez wspólne poznawanie historii i dziedzictwa kulturowego polsko - niemieckiego pogranicza (obszaru dawnej Nowej Marchii i Ziemi Lubuskiej). Biblioteka była partnerem w realizowanym projekcie pn. Międzynarodowy Festiwal Książki Ilustrowanej w Brandenburgii „Mroczne i Zabawne” Internationales Bilderbuchfestival Brandenburg, „Das Düstere und das Heitere”.

Z roku na rok poszerza się grono artystów, ilustratorów, obejmujące twórców z innych krajów Europy: Polski, Rosji, Czech, Litwy. **Wojewódzka i Miejska Biblioteka Pedagogiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze** realizowała projekt z obszaru kultury pn. Wymiana kulturalna bibliotekarzy z Zielonej Góry i Nitry (Słowacja) z programu zadania publiczne w dziedzinie kultury – umowa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Zarząd Oddziału w Zielonej Górze z Miastem Zielona Góra. Partnerami projektu byli Regionalna Biblioteka Kraju Nitrzańskiego im. Karola Kmeťka w Nitrze (Słowacja), Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Zarząd Oddziału w Zielonej Górze, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze. Celem projektu stały się wizyty studyjne bibliotekarzy słowackich w Zielonej Górze oraz zielonogórskich w Nitrze. Z inicjatywy zagranicznej DetNotvendige Seminarium w Tivind-Dania **Filharmonia Zielonogórska im. Tadeusza Bairda w**

Zielonej Górze zagrała 2 koncerty symfoniczne, w BasdMuskau – Niemcy, natomiast na zaproszenie Urzędu Miasta Bad Muskau, La Futura Musikmanagment GmbH Lipsku – Niemcy oraz Musica Sacra e.V. w Cottbus - Niemcy również odbyły się koncerty symfoniczne. Na zaproszenie Spree-Neisse District and Oberspreewald – Lausitz district - Niemcy – Brandenburgia Lubuski Zespół Pieśni i Tańca im. L. Figasa, funkcjonujący przy Regionalnym Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze, wziął udział w Międzynarodowym Festiwalu „Lawina Folkloru”. Celem wydarzenia było wzajemne przybliżanie i budowanie więzi poprzez poznawanie kultur jej roli edukacyjnej i integracyjnej. Święto Województwa Lubuskiego „Natura-Nauka-Kosmos” to projekt realizowany przy współudziale Parku Mużakowskiego, Łęknicy /Bad Muskau. Obchody Święta Województwa Lubuskiego były realizowane po polskiej i niemieckiej stronie granicy, na terenie Parku Mużakowskiego. Szczegóły dotyczące realizacji wydarzenia po niemieckiej stronie parku ustalane były z partnerem niemieckim Fundacją "Furst-Puckler-Park". Co roku Regionalne Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze organizuje kolejną edycję festiwalu folkloru pn. „Oblicza Tradycji” Międzynarodowy Festiwal Folkloru Zielona Góra. Jest to kontynuacja międzynarodowych festiwali folkloru realizowanych od ponad 50 lat.

9. Formy i środki finansowe służące realizacji celów strategicznych

Rekomendowane działania wskazane do realizacji w latach 2017-2020 mogą być finansowane z wielu różnych źródeł: zarówno środków publicznych (UE, środki krajowe, jednostek samorządu terytorialnego: wojewódzkie, powiatowe, gminne) jak i prywatnych (przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne)..

Na poziomie krajowym z polityki spójności w latach 2014-2020 realizowanych jest 5 tematycznych programów operacyjnych: Infrastruktura i Środowisko, Wiedza Edukacja Rozwój, Inteligentny Rozwój, Polska Cyfrowa, Program dla Polski Wschodniej oraz program pomocy technicznej. Dla rozwoju sektora kultury kluczowy będzie pierwszy z wymienionych programów. Celem Programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 jest wsparcie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów i przyjaznej środowisku oraz sprzyjającej spójności terytorialnej i społecznej. W ramach programu przewidziane zostało m.in. wsparcie dziedzictwa kulturowego (w priorytecie inwestycyjnym 6.3. ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego). Proponowany zakres wsparcia dotyczyć będzie zadań związanych z ochroną i udostępnieniem zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym oraz dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, szkół i uczelni artystycznych. Instytucją pośredniczącą w ramach tego priorytetu będzie jak w latach ubiegłych Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Bardzo istotną kwestią przy formułowaniu rekomendowanych działań w niniejszym Programie było to, aby mieściły się one w obszarach interwencji EFRR i EFS przewidywanych na lata 2014-2020. Kluczowym dokumentem jest Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020 oraz przedstawione w nim założenia dotyczące osi priorytetowych, a szczególnie OŚ PRIORYTETOWA 4. ŚRODOWISKO I KULTURA. Działanie 4.4 Zasoby kultury i dziedzictwa naturalnego.

Celem Działania jest zwiększona liczba mieszkańców regionu korzystających z dóbr dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego. Istotnym czynnikiem wzrostu atrakcyjności województwa jest dążenie do zachowania i efektywnego wykorzystania zasobów kultury i dziedzictwa naturalnego, będącego świadectwem tożsamości regionalnej. Zasoby przyrodnicze, historyczno – kulturowe oraz mało zanieczyszczone środowisko stanowią niewątpliwie o potencjale Województwa Lubuskiego. Obecna jakość infrastruktury związanej kulturą i dziedzictwem naturalnym nie pozwala w pełni wykorzystać posiadanych zasobów. Stan techniczny wielu zabytków oraz innych obiektów kultury ulega stałemu pogorszeniu, co utrudnia ich właściwe wykorzystanie oraz promocję walorów historycznych i estetycznych. Stąd też, wspierane będą działania mające na celu ochronę i zachowanie obiektów zabytkowych i zasobów kultury. Dofinansowane zostaną inwestycje w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów, zespołów zabytków i zasobów kultury. Wsparcie otrzymają projekty służące poprawie funkcjonowania instytucji kultury oraz polegające na dostosowaniu istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych i edukacyjnych. Możliwe są również przedsięwzięcia dotyczące wyposażenia (zakup sprzętu i trwałego wyposażenia) oraz wykorzystania i rozwoju aplikacji i usług TIK, a także treści cyfrowych w obszarze kultury i turystyki. Szczególne znaczenie mają projekty polegające na ochronie posiadanego dziedzictwa i jego zachowaniu dla przyszłych pokoleń, jak również zabezpieczeniu obiektów przed dewastacją i zniszczeniem. Realizowane działania w sposób pośredni wpłyną na poprawę atrakcyjności turystycznej. Istotne jest, aby realizowane projekty wynikały z regionalnych i lokalnych strategii rozwoju. Przedsięwzięcia mają przyczyniać się do poprawy dostępu do kultury, wzmocnienia funkcji edukacyjnej i zwiększenia udziału obywateli w kulturze. Odpowiednie wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa naturalnego będą mieć pozytywny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Na poziomie województwa, poza RPO, istnieją również inne możliwości finansowania działań w sektorze kultury. Mogą one pochodzić z następujących źródeł:

- Budżet Województwa Lubuskiego (zakłada się, że w kolejnych latach będą kontynuowane działania Samorządu Województwa Lubuskiego dotyczące organizacji konkursów skierowanych do organizacji pozarządowych, konkursów na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa lubuskiego oraz przyznawania stypendiów i nagród),

- Wojewódzki Konserwator Zabytków (dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku),
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (Konkursy z dziedziny edukacji ekologicznej)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (wsparciem objęte są zadania dotyczące odnawiania lub poprawy stanu obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, a także zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne).
- z funduszy w ramach INTERREG 2014-2020.

10. Wdrażanie i monitoring

Zakłada się, że rekomendowane działania wskazane w Programie będą podejmowane przez Samorząd Województwa Lubuskiego, samorządy powiatowe i gminne, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, twórców i artystów, przedsiębiorców, podmioty sponsorujące działalność kulturalną, mieszkańców województwa. Samorząd Województwa Lubuskiego będzie pełnił rolę wspierającą sektor kultury w obszarach: promocji kultury jak i w doborze właściwych narzędzi wsparcia sektora. W IV kwartale 2017 i I połowie 2018 roku na poziomie instytucji zarządzającej Programem będą trwały prace koncepcyjne dotyczące m.in. opracowania wskaźników Programu (które pozwolą ocenić stopień realizacji) oraz prace konsultacyjne i organizacyjne dotyczące sposobu wdrażania i finansowania Programu (w tym harmonogram wdrażania).

Jak wiadomo wskaźniki realizacji projektu – to wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania. Te wskaźniki służą konkretnemu opisowi celu, jaki ma być realizowany w skutek urzeczywistnienia projektu. Dla projektów dofinansowywanych ze środków unijnych ujętych w Programie. Wskaźnikiem produktu dla zaplanowanych projektów będzie np. liczba zrewitalizowanych obiektów, liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, liczba zabytków nieruchomych. Z kolei wskaźniki rezultatu dotyczą efektów działań, które nastąpiły po zakończeniu i w wyniku realizowania projektu. Te wskaźniki dotyczą wszystkich zmian, jakie zaszły w takiej szerszej perspektywie, także społeczno-ekonomicznej. To jest wszystko to, co dzieje się na skutek realizacji projektu, może być to np. liczba nowo utworzonych miejsc pracy, liczba nowych, innowacyjnych produktów czy usług, która realizuje je po zakończeniu realizacji projektu unijnego. Dla projektów z obszaru kultury będzie to: wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego

i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne, liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem, wzrost zatrudnienia we wspieranych podmiotach

Trzeci typ wskaźników, to tzw. wskaźnik oddziaływania, który ocenia efekty projektu w dłuższej perspektywie, czyli nie bezpośrednio po zakończeniu przedsięwzięcia. Najczęściej przedstawia się je rok po zakończeniu realizacji projektu. Chodzi tu o pokazanie trwałych zmian, jakie spowodowała inwestycja w otoczeniu społeczno-ekonomicznym. Takim wskaźnikiem oddziaływania może być np. rosnąca liczba mieszkańców na terenach zrewitalizowanych.

Ważne, że beneficjent, czyli podmiot, który dostał dofinansowanie o charakterze publicznym będzie musiał te wskaźniki osiągnąć.

Właściwy etap realizacyjny Programu rozpocznie się w 2018 roku. Instytucją zarządzającą Programem będzie Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego – Departament Infrastruktury Społecznej, który przy realizacji Programu będzie współpracował z innymi komórkami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego realizującymi działania dotyczące rozwoju sektora kultury, jak również z instytucjami kultury Samorządu Województwa Lubuskiego.